

S R Đ

God. III.

Dubrovnik, 31. Dečembra 1904.

Br. 24.

POSLANICA

Plemenitomu Gospodinu

JERU NATALI

Vlastelinu Dubrovačkomu

Dubrovnik.

Dragi Jero!

Ti želiš da ti ja što pišem o Božiću. Što da ti pišem? Ti se baviš pjesničkim lepotama, koje krase svjetski život u svakom njegovom pravcu. Obazri se na začće i porođenje Jezusovo, pa ćeš tu naći mnogobrojnih lepota i moralnih i pjesničkih (Nazareth, Betlehem). Ali ne treba da te one divote zaslijepe prama mnogobrojnim lepotama moralnim i pjesničkim mnogo starijim, koje obavijaju začće i porođenje Gautame-Budde. Dosta je da ti prevedem iz stranih jezika nešto o tome. A to su tri glave iz učene knjige*): 1). *Odluka silažena s neba na zemlju*, 2). *Začće* i 3). *Porođenje*.

1). *Odluka silažena s neba na zemlju.*

»Dugo bješe već živio *Bodhisattva* na nebu među blaženim, kad nebesnici k nemu dođoše i zamoliše ga da sade na zemlju kao otkupitelj svijeta. Pošto je on dugo razmišljao u kojemu bi se svjetskom periodu rodio, u kojemu dijelu svijeta, u kojemu kraju, u kojoj porodici i od koje majke, pristade na pokornu molbu Bogova i Anđelâ, i odluči da postane čovjekom u dijelu svijeta *Jambudvîpa*, u zemlji *Madhyadeça*, u porodici kralja *Çuddhodana*, a izabra za majku kraljicu *Mâyû*.

*) *Kurnig* po „Geschichte des Buddhismus in Indien“ prof. d.ra H. *Kern-a*, koji je srkao iz mnogih vrelâ.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

»*Madhyadeça* je strana Indije, koja na istoku graniči *Bengalom*, na jugu s *Vindhjom*, na zapadu s *Panjabom* i *Indom*, na sjeveru s *Himđlayom*. Ne daleko od ogranaka rečene planine, u sjeverozapadnom pravcu od današnjega *Aubhe* ili *Faizábáda*, dizaše se grad *Kapilavastu*, gdje *Čuddhodana*, od viteškog kolena *Čákyá*, gospodovaše. Njegova žena, čista *Devi Máyá* ili *Mahámáyá*, biva velika *Máyá*, bješe dostojna zbog njenih vrsnih kreposti da postane majka *Bodhisattve*. O nekom starijem porodu, u prošlo doba, tadašnjemu *Buddhi*, *Vipačyinu*, bješe ona jednom prinos poklonila s riječima: „Poklaňam ti ovo u nadi, da ću kasnije, kad bude, postati mati jednog *Budde*, koji će kao ti obasjati svijet.“ Ova požuda imala se sad ispuniti i *Bodhisattva* imao je saći u nenu utrobu.«

2). *Začeće.*

»Stanovnici grada *Kapilavastu* po običaju svetkovahu praznik mjeseca *Ashâdha* (Juna — Jula), koji trajaše od 7-og do 14-og. Kad je te godine osvanula ta svetačna sedmica, ustegne se kreposna *Máyá* od bučnih zabava građana. Uoči uštapa okupa se ona u miomirisnoj vodi i udijeli siromasima obilno i podatnom rukom. Zatim obuče se u divotnu odjeću, pogosti se bogato, ispuni vjerske dužnosti, što su se vršile svetih dana i povuče se u svoju ložnicu na počinak.

»Kad je kraljica zaspala, javi joj se san. Kad se u jutro probudila, ispriča san svome mužu, koji odma poruči po 64 *Brahmana*, da čuje što san znači. *Brahmani* rekoše: „Ne brini se, kralju! Kraljica je začela i rodiće sina a ne kćer. Ako on ostane na svijetu postaće kraljem, koji vlada svijem svijetom; ali, ako se odreče svijeta, postaće *Buddhom*, koji će po svemiru svoj sjaj prospirati.“

»U času, kad nastane začeće *Bodhisattve* u utrobi njegove matere, pošene se cijela priroda, i pokazaaše se trideset i dva znamená; neiskazani sjaj osu se po svemiru; slijepci, od žele da vide sjaj *Bodhisattve*, progledaaše; glušci pročuše; nijemi progovoriše; grbavi se ispraviše u trupu i udovima; hromi ustadoše na noge; zaslužneni ljudi i živine se oslobodiše; pakleni se ogaň ugasi; stanovnici u kraljevini sjená

osjetiše da im je glad i žeđa utažena; živine prestadoše se plašiti; svi stvorovi ozdraviše od svojih nemoći; svi stvorovi postadoše prijazni; lupko ržahu koñi, rikahu slonovi; muzikalni instrumenti sami zazvečаше; narukvice i ostali ljudski nakiti zazveketaše; nebo u svakom pravcu razvedri se; blagi hladni vjetar rasladi sve stvorove; pade kiša u nevrijeme; voda izbi iz zemlje; ptice prestadoše da lete po nebu; potoci utišaše se u svome toku; morska voda oslača i pokri se svud šarovitim lotusima; sve cvijeće rastvori se; na deblima, granama i izdancima drvetâ procvatješe ruže; iz tvrdih hridnih škripova ponikoše divne ruže; cvijeće je od sebe visjelo po vazduhu; svuda se vidjela kiša od cvijeća; po vazduhu razlijegahu se zvukovi nebeske muzike; sve sfere bjehu ukrašene vijencima, a o ñima visijahu cvijetne kite, lułahu se od maha lepezâ, napištane zadahom cvijeća i miomirisa, divota ih je bilo gledati. Za vrijeme nošena četiri andela s mačevima u rukama čuvahu oda zla i nenadne mater i dijete. Za sve vrijeme blaga i zadovolna, prosta od svakog tjelesnog bola, kraljica ñegovaše u svojoj utrobi dijete, koje kao bijeli konac u providnom dragom kamenu, tu kako u moćniku, počivaše. Deset mjeseca nošаше ona velikom obazrivošću blago, isto kao kad se nosi posuda puna uła.«

3). *Porodéne.*

»Kad se vremena ispuniše, *Mâyá* očitova svome zaručniku, da bi žełela pohoditi svojtu u gradu *Devahrada*. Kralj rado pristane na tu žeļu i odma naredi da se poravni put, koji vodi iz *Kapilavastu* u *Devahrada*, i da se okiti s obje strane bananima, sudovima punim vode, zastavama i stjegovima. Tad posadi kraljicu na zlatnu stolicu u nosila i otpravi je uz brojnu pratñu.

»Među dva grada ima zabran visoka drveća, nazvan šuma *Lumbini*. Kad kraljica stigne do ñe, drveta stadoše punim cvjetanjem da se krase; pčele svakojake vrste zujahu po grančicama i cvjetovima, a jata pticâ prelijetahu lupko pjevajući. Činilo se kao da cijela dubrava slavi svečani ulazak nekoga mogućega kralja.

»Kad *Máyá* vidje ovaj čar, osjeti u sebi neku žudnu da zade u dubravu. Naredi jednome od svojih pratilaca da je privede nekom drvetu, i tu pruži ona ruku da dosegne jednu granu.

»Grana se spusti sama, i dok je ona dohvatala pružajući ruku, čas poroda bješe stigao. Nena pratnja razape oko nje zastor . . . . Četiri anđela iz naj uzvišenijega neba primiše dijete u zlatnu mrežu i digoše ga na pogled kraljičin govoreći: „Raduj se, kraljice! plemeniti sin ti se rodi.“

»Tako se porodi *Bodhisattva*, ne okajan nečistoćom, nego potpuno čist i u blijesku sjajan. Ipak kao poklon dva vodena mlaza plusnuše s neba, da rashlade *Bodhisattvu* i njegovu majku . . . .«

*

Dragi Jero! Ovo će bit dovoljno da u ovo doba godine razmišlaš, raspravlaš, upoređuješ, izjednačuješ, pa da zaključiš. Čovječanstvo nije slijepo da ne vidi proste priče u ovim mitima, a ipak se za njima zavodi, jer ga turaju k njima čisto moralne pojave nošene na krilima poezije. Sve što je veće poezije u kojem mitu, tim jače privlači čovječanstvo. Tad rekao bi da je moralna strana uzgredna. Čovjek i naj prozajičniji (sit venia verbo) teži poeziji po svojoj prirodi i vjeruje temelito što se ne može ni u snu sniti. Slabo prolaze na svijetu, koji hoće da potpuno razluče prostu istinu od nakita pjesničkoga. Čovječanstvo u praksi potvrđuje Horacijevu misao:

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Evo ti sad malo statistike, pa neka brojevi govore: Hrišćanâ i Jevrejâ ima od prilike 455 milijuna; Mohamedanaca 173 milijuna; poklonikâ Brahme i Buddhê 730 milijuna. Osim toga vjernikâ drugih raznih ispovijedi 126 milijuna.

A sad da si mi zdravo i veselo! Napij mi na božuri (pekni) i čestito ti novo godište 1905.

Na Cetiņu, pred Božić 1904.

Luko Zore.

ЗАШТО ДА ЖИВИМ?...

(Из „Тамних слика“ II.).

— **Јаков А. Поповић.** —

Над градом се бијаху накупили шаролики облаци: негдје бјеличасти а негдје црни као помрчина, особито поврх брда изнад града, које тако предсказује вријеме. И ти се облаци спојили са градском околином као нека сиво-бијела махрама с црним мрљама на јужној страни, гдје је било то високо и голишаво брдо — приједмет поноса становника с његова подножја. Рјечица, која тече средином града, набујала пуши се и ствара маглу изнад себе, те како је лишће већ опало, сва природа бијаше као болесник пред смрт, кад му нестане на јагодицама и прозрочним ушима и оно мало руменила, које је још давало знака од живота.

Сав је град жалосна изгледа, па и живот у њему.

У једној забитној улици на крају града, у осамљеној, старинској кућици под бројем 6, с одлијеplеним малтаром с поља, био је стан четири породице, јер више није могло стати у четири собице при земљи, и двије кухиње са старим огњиштем, које су због заједнице биле приједмет свађања између блиједих и подбухлих домаћица, те су се готово сваки дан могла чути разна пребацивања о прошлости једне или друге. А имало се шта и пребацивати, јер три љепше половине у тој кућици бијаху туђе половине, а не оних, с којима су оне живјеле „у љубави“, тукући се сваке недјеље, кад би пјани муж дошао рано у јутру кући са стиснутом шаком и псовкама сваке врсте, без новаца у џепу, јер је сва седмична зарада потрошена у другарској пијанци, што је била обична ствар и њима и њиховим љубавницама. Но свијет није могао да дозна у потанкости све те љубавне изливе пиварских радника, јер су их њихове љубавнице строго покривале и пред свијетом се хвалиле добротом и љубазношћу својих мужева.

Али нас нијесу занимале ове три несретнице, које су на очиглед варале и своје нове мужеве, — нас је занимала она забитна собица у углу кућице, под насипом цесте, пуна влаге и смрада, јер се због цесте не може да вјетри. Стајала је празна неколико мјесеци, док се једва прије мјесец дана у њу усели породица Ђорђа Петровића (прозваног „дугоноса“ због примјерне

величине његова кукастог носа), пошто му је најиме истекао задњи судбено одређени рок, да се због неплаћања кирије исели из пријашњег стана.

Било је вече. Још за дневног вида морала се због облачине уждити свјетилка, а и иначе се слабо видјело због тога, што је соба више наличила на спрат, него ли на стан деветеро чељади породице Петровића. Сав намјештај састојао се у овоме: једна секија од дасака на петролејским сандуцима, са сламом пуном буха у раздртој сламњачи, која је била при исељавању приједмет исмјехавања неких зловних душа; сламњача је била покривена дјецом рђаво сашивеним струкама извјештале вунене поставе. Уза зид прислоњена неколика разне величине и спољашње материје сламна јастука. На истом зиду више секије виси огледало с рђавим стаклом и обрватим дрвеним оквиром, с којег је већ давно спала масна боја. За огледало задјенуте двије три карте неке Милке, другарице Ђорђине кћери Лене, која се удала у оближњу варош за некаква опанчара, — и то је била сва преписка породице Петровића. На два прозора, која су вирила у сокак, бијеху објешене бијеле заре од домаћег платна. Уза други зид прислоњене неколике столице разне величине и врсте, а изнад њих приковане слике владара и владарки, извјештале и неколико пута прикиване, те се околица без оквира већ отрцала. По поду прострете неколике половине дроње. Жалостан изглед собе попуњаваше поцрњело стакло на свјетилци и густ, загушљив дим, који се дизао из распукле земљане пећи с отвором у соби, гдје се пекла кава.

У крају собе до секије на старом, искрпљеном душеку, чија се вуна толико збила, да није био ни мало еластичан, — на том душеку под прљавим и издртим јорганом и на два од зноја поцрњела јастука лежала је већ мјесец дана Лена Петровић, радница у духанској фабрици. Била је суха, руке као штапови, као лимун жута лица, чисто светачког изгледа, очи дубоко упалих, с дугом црном косом, коју је у болести вазда држала расплетену и чешће је сузама оросила.

Још прољетос почела је поболијевати. Отац јој није ништа радио, био је већ због старости и слабости неспособан. Лани је отишао на градњу жељезничке пруге, па су га изубијали некакви радници Швабе и отели му новац, који је с муком зарадио. По-

слије тога — има већ шест мјесеци — није ни покушавао да ради, јер заната није имао, а покушај да надичи не испаде за руком. Сва му се зарада састојала у томе, што би му ко дао, кад га послуша, и то је трошио на духан. Јадна Лена и мајка јој морале су да својом зарадом хране оца и шестеро дјеце, све једно другом до уха.

Радила је од јутра до мрака, али са слабом користи — једва је могла да кућу брашном и најпречим потребама подмири, јер се врло слабо плаћало, ма да је могла да заради фабрици на дан десет пута више, него ли јој се плаћало. И то није ништа ометало управу фабрике, да је плаћа само осамдесет новчића дневно, када ради. Том жалосном плаћом једва је могла да се исхрани у оноликој породици. Рђаво се носила; једне димије од чита носила је по читаву годину. Али је ипак била доста претила („сами је Бог кријепи“ — говориле су жене), лица испуњена руменилом и вазда живахна. Но ето — напор у раду мало по мало испуњаваше њено лице бљедилом, те прије мјесец дана бијаше само мало знака од бившег живота ватренога дјевојчета, за којом су момци радо пристајали и хвалили њену пријатност и пјевање.

Она љепота и бујност дјевојачка, црне сјајне очи с тужним погледом, бијело и румено лице с примамљивим младежем на лијевом образу, витки стас њен — све је то сада само рушевина, сјенка, које ће у скоро нестати са лица земље.

Прољетос је почела кашљати. Сушила се нагло, скоро свакога часа, као да се она крв, она снага точила у бездан. Али је ипак ишла у рад, ма да је мање зарађивала, јер је одмах претурише на посао мање зараде, пошто није могла да савлађује пређашње слагање цигарета за госпође, за које се тражила окретност у раду. Прије мјесец дана отпустише је као неспособну.

— Тата, не дају ми више радити — рече оцу кроз плач, кад је отпуштена дошла из фабрике.

Отац, сијед и изнемогао човјек, засјалих очију загрли своју кћер, устављајући сузе:

— Па нека су. Док мало оздравиш, па ћемо се опет молити.

Она уздахну, јер је знала, да је то само очева утјеха, али се ипак храбрила да ће оздравити, док само престане прелазити пут од фабрике кући — читаво по сата — јер јој је то врло отешчало.

Кад јој је мати чула за то — дошавши подоцкан кући од неке госпође, којој је прала хаљине — почела је плакати, као да јој је ко умро. Слушала је још давно од некијех жена, да они само болесну дјевојку одмах отпусте. Дјеца, подбухла и одрпана, нададоше још више дреку, те је цијела породица дуго плакала.

Други дан по отпуштењу легла је Лена у постељу и већ мјесец дана лежи с вјечитом надом свију сушичавих, да ће оздравити. Лијечник јој није долазио, јер нијесу имали новаца да плате. Лежећи тако често се гушила у сузама, сакривена под јорганом, кад би помислила на патњу, ако јој се болест одуљи. Дјеца су трчкарала око ње и непрестано искала хљеба, јер је мати ради штедне хљеб заклапала, те би јој то више задавало боли.

— Док само устанем — мислила је она — радићу, увијек ћу радит; само да дјеца не гладују.

И тако би често кројила планове о будућем животу. Није хтјела, управо бојала се и да помисли, да анђеоске смрти већ стоји над њом и спрема нову, још већу биједу тој од свега свијета остављеној сиротињи.

— За што да живим? — стави наједном питање, гласно, упријевши поглед у зачаћелу таваницу. То јој питање и нехотице изађе, али га она шчепа својим мислима, и сузе, тај вјечити пратилац свију биједних, бијаху свједок њене тешке душевне борбе...

*

Послије недјељу дана, на новом градском гробљу, у пошљедњем реду, који је био бесплатан, бијаше у једном мочварном кутићу издигнута свјежа хумка с ниским дрвеним крстом, на коме бијаху од кише већ одлијељена слова: Лена Петровић. На крсту бијаше свјеж умјетни вијенац, посмртни дар Лениних другарица, радница у духанској фабрици. Код крста стајаше сијед, изнемогао човјек, кому се на лицу могло видјети, да му ту, под тим дрвеним крстићем, лежи пошљедња узданица његова. Није плакао, него је убезекнуто, готово блесасто посматрао свјежу иловачу над гробом.

Од тада се породица Петровића хранила кукурузним хљебом, пошто је на пшенични утрошена уштеда покојне Лене.

OPATIČIN KLANAC.*)

— Corrado Ricci. —

S Ozanskoga mosta na emilskoj cesti, daleko od Bolonje malo više od deset kilometara, kreće na brdo, duž vijugasta potočića, put zatvoren sa strana kapinikama i bijelijem glogom. Gdje uzbrdica postaje osjetljivijom, nad izgrbinom s desne, ima crkvice, obnovljena i bez vrijednosti, posvećena sv. Andriji. U jednoj kapeli te crkve pokopana je blažena Lucija, a o stjenama više okovi onoga, koji ju je ljubio.

Je li povjest? je li legenda? Pod duginom koprenom divne ljubavne pripovijetke je li možda preživjela uspomena o kakvoj zbiljskoj strasti?

Jaoh: nad grobom Lucijinim prošlo je gotovo osam vijekova! Česmica, na koju je prekrasna koludrica obično išla da pokvasi suhe i presahnute oči od prevelikoga plakaća, romoni još u sjeni dubrave; ali glasa svetičina već je nestalo, otrag stotine i stotine godinâ, u tišini smrti.

Među vinogradima letnikovca Massei, od crkve sv. Andrije, uska putaća peće se k vrhu brežulka Arliga.

Eno osprijeđa divnog i opasnog Opatičinoga Klanca. Spaja poput mosta dva brda, a dole, sa strana, ima dva potoka; zovu ih Čentonare. Između dva ponora, kao gorostasan zid, diže se klanac. To je sedlo od luskavoga glinca. Putaća, koja mu označuje vrh, ili, gotovo bih rekao, oštrac, nije katkad šira od stope.

Pa ipak gledajte: vesela četa alpinista, među kojijem ne fali gospođa i djece, slazi malo po malo put klanca. Sprijeđa je najsmjeliji. On sokoli glasom i primjerom. Ostali slijede. Putaća, iz početka dosta široka i bezbjedna, ne zahtijeva pažnje, te svi još čevrlaju i stupaju brzo. Ali do malo, pri naglu strmu zavoju, dvostruki ponor pokazuje se na jedan put, te uzbudeće ugasi raspoloženje za čevrlaњem. — Naprijed . . . srčano. — Putaća se stješņuje; stješņuje se sve većma, nema više nego petnaest . . . . . nego deset centimetara. Niko više ne diše. Regbi, da i samo kuaće srca može činit izgubiti ravnotežje. A strah,

*) Iz: „Rinascita, leggende e fantasie“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

da te može spopasti vrtoglavica, grozno te muči, dok naprotiv bezdan kao da ima savjesti, kao da te sarkastično motri, kao da te čeka. Ne okrećeš oči put ponora, ali ga čutiš i svakim korakom omjeraš pogibao i shvataš užas. Šta više, čini ti se da se pri svakom koraku, što ga učiniš, zemlja ruši za tobom, a da ti ponestaje osprijeda, i čuti se tjeskoba, kakvu ima bit kušao Šimun Stilićanin prvijeh dana, kad je osudio sebe da živi na stupu. Ali, srećom, putaña se širi malo po malo, dok ne napravi okruglu livadiću, prekrilenu travom i cvijećem. Zaustavimo se da odahnemo i da odušimo, pa gledajmo. Dvije strane glinenoga mosta šire se, kod dolinâ, neprestanim nalagañem vršaka, kukova, čuñeva, tako da, kad ga gledaš ozdô, može ti se činiti puka gotska katedrala, a videna ozgor, čini se more uzburkano. Pomažu ovoj slici šare glinčeve sa sivom pozadi-
nom, izbraždenom tamo i amo zelenijem ili namodrijem poja-
sima, ispresječenom prugama žute i crvene zemlje. Čini se doista more nakostriješeno, ostalo kristalizovano ili okameñeno uslijed kakve čarolije, gotovo da se opet zatalasa i zabuea, netom se prekine čarolija.

Nastavimo. Naprijed, nad veoma visokom grbom, stoji samotna crkvice čijañanska; s lijeve, među gustom šumom hrastovom, zabitnija i maña sedmeroizvorna crkvice. Ali da do ove dođeš, vaļa ti opet poći drugim laktom gorostasnoga zida. Eto nove pogibli i uznemirenosti! Kuku onome, koji pogleda u prazninu! Tren strave i putnik je izgubljen.

Napokon, pomoću sv. Lucije i s mnogim oprezom, prispije se na širinu. Instinktivno se čovjek obazre da opet posmotri klanac; i veselo društvo gleda ga zapañeno i gotovo prestrašeno i začuđeno radi pogibli, kojoj se htjelo izvrći. Svak hoće da odmah ispriča svoje utiske: jedan veli, da je prešao bez pô muke i ne misleći ništa; drugi o malo da u rastresenosti nije posrnuo, kad je kraj ñega jedna ptica prhla; poñeki gledajući u bezdan osjećao je da ga privlači; a poñeki se za časak pobjojao, e će ostati ondje, jašimice, bez snage da ide naprijed ili da se povrati.

*

No mladić, koji se na izmaku XII. vijeka popeo do sedmeroizvornog manastira i vidio Luciju, nije od tada znao za

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

strah ni za brigu, kad je prelazio preko opasnoga klanca. Prvi je put vidio, jednog lijepog oktobarskoga jutra, kad ga je čist vazduh i blago sunce izmamilo da se popne donle. On bijaše na čelu nekolicine vojnika postavljenih da straže emilsku cestu u malenoj tvrđavi kraj Ozana. Bio je on čuo, da se Lucija s drugijem plemenitijem djevojkama iz Boloñe povukla u rajsku pustiñu, usred guste šume, da se otme nasladama svjetskim, da se posveti molitvi i da se udañi od sirovijeh sporova, koji uznemirivahu grad. Crkvice, što je sagradila, bijaše posvećena svetoj Hristini, a susjedni manastir, koji bijaše poprimio pravila kamaldolska, bijaše po redu drugi, za žene, priznat i dopušten od blaženoga Rudolfa. Lucija bijaše žrtvovala svoju dugu i ernu kosu, a tanku i nežnu svilu zamijenila sirovom i teškom vunom. Ali nežina lepota, i u poniznijem halinama, ponosito odsijevaše, kao što katkad zvijezda sjaje među pretrgnutijem oblacima: tako da, kad ju je mladi vojnik vidio na ôtaru, pod zvjezdanjm svodom malenoga hora, i, među bijelijem i miomirisnijem lijerima, obasjanu suncem, koje prodiraše kroz malen prozor, duša ñegova ne nađe više pokoja, za uvijek upijena u onu andeosku pojavu, uvijek obuzeta onim preñupkijem licem ružičastoga blijeda oživljenog od dva velika erna oka.

Ljubav raste i raste legenda. Ne rodi se zora na nebu a da ne vidi mladića gdje sokoli i podržava gotovo, sa žestinom strasti, svoga bjelca preko strmoglavnijeh klisura, put sedmeroizvornoga manastira. Budila se dubrava na prvi posmijeh svjetlosti, ili se vjhor burno spuštao u dolinu; romonio doñe tiho potočić, ili bujica udarala bijesno o luskavi glinac, eno zaljubljenoga viteza, gdje prelazi preko vazdušnoga zida, da pripije na molitvu u zoru, na jutreñu, e da vidi Luciju.

— Dakle, misli ona međutim, ni među najskrovitijim vrletima gorskim ne može se naći žudeni mir? Pače, dok stoji prostrta pred ôtarom, čuti nad sobom strastveni pogled mladićev, te joj srce drhće. Strah, da se ne zalubi, otkriva joj, da ga već lubi, te plače vapeći nebesku pomoć. Nadvoru šuma žubori vjetru, a na prozorima cvrkutaju vrapci. Prisprije decembar. Lucija se nada, da će sněgovi držati daleko vatrenoga ljubovnika, te da će ga tako moći zaboraviti. I doista zamete

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

snijeg; na zidu se gomila i savija; klanac je regbi nepristupačan . . . . pa ipak koñ i mladić prelaze preko ñega kao ptice. Snijeg raste sve više, kao što raste oćajane u Lucijinu sreu. Ravnica, brdo, nebo . . . . sve je bijelo; ali vitez ne izostaje ni jedno jutro na molitvu.

*

Lucija ne odolje najposlije dugoj patñi, te oboli. Vraćalo se premaće: pod snijegom, te je naglo kopnio, izbijahu zelene i ñežne vlati trave, a stabla tjerahu pupolke. Slatka i miomirisna mlakoća cjelivaše svu zemlju i kao da je oplodivaše ili lijećaše od lute zimske bijede. Zemlja regbi u istinu da uživaše neizrecivu nasladu dobra oporavljanja; kao da u svakom dijelu osjećaše teći topliju krv i slađi život. Sporije ozdravljaše jedna Lucija. Napokon tešku bolest svlada mladost, i ona mogne, nakon dva mjeseca ćelije, opet sići u crkvu. Ľubavnik bijaše ondje! Nije izostao ni jedno ciglo jutro. Bijahu ga paće ćuli, i u gluho doba noći, kod zidina manastira, želna da vidi Luciju, iznemogla od straha da nije na umoru.

Netom ga jedna koludrica ugleda, oćutje u sreu da je ñešto tako silno steglo, da je mislila e će se prenemoći. Mrak joj zastre svijeću, te joj se prićini, da ono malo zdravlja, što ga je tako mućno opet stekla, na jednom išćezava pršteći u nevidljivoj gvozdenoj ruci, koja je zgñećila ñenu sree. Koludrice, te do ñe bijahu, opaziše to i pridržaše je na rukama, te je ponesoše natrag u ñenu postelju.

U tolikoj mucii ona saćuva vjeru Bogu i održa odlučno svoj zavjet. Nakon vrtoglavice, koja je bila spopala, kad je opet vidjela vjernoga mladića, oćuti se ćak jaća, ćvršća u odlukama, tako jaka da izdrži pa i da potraži sastanak s ñim.

Sjutra u zoru, pored studeni i kiše, vojnik se opet ispne do sedmero izvora. Baš ćaše kroćiti nogom u crkvicu, kad mu se stara vratarica približi i zamoli ga da svrati u govornicu. Na tu poruku osta on više nego zabezeknut, kao lud, i kad se uputi put mjesta, što mu ga je žena pokazivala, oćutje kao neku tjeskobu što mu snagu otima, kao neku moru što ga drži prikovana na mjestu. Napokon, gotovo nesvijesno, nađe se

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
pred gvozenom rešetkom u polusjeni sumorne sobe. Ciñaše mu se da snijeva.

Tako pričeka malo časaka, koji mu se pričiniše vijekovi. Blijeda napokon i spora pojavi se Lucija. Ono dvoje nesrećnika zagledaše se dugo jedno u drugo i tijekom pogledom izraziše tisuću ljubavnijeh riječi, pa odlučnija i pripravnija Lucija prišapta prividnijem samo mirom: „Zavjet, što ga učinih Bogu i svetoj űego-voj Materi, takav je, da će ga samo smrt moći skršiti. Svaka nisao, što mi kroz duh prođe a da nije upravljena nebu, grijeh je i zadaje mi jedno grizodušje. Vi — zašto da tajim? — zadajete mi mnoge žalosne misli i mnoga grizodušja. Ako me uprav ljubite, otidite, otidite za uvijek iz ovijeh mjesta. Uzmite križ na se i podite, gdje je pokopan Onaj koji je za nas trpio i umro. Samo tad ćemo biti dostojni božjega smilovaűa; samo tada ću ja moći misliti o Vama i moliti za Vas. Jer ako se naprotiv vratite ovdje gore, ja ne ću nikad iziti iz svoje ćelije, ili ću poći u daleka brda, gdje me ne ćete moći nikad više naći. Smilujte se dakle meni . . . sebi!“

Bijedni mladić ne mogne izustiti već samo jednu riječ; jedinu riječ, koje mu je krajűa ljubav one žene mogla prišaptati u onom času, riječ pokornosti:

— Otputovaću.

U očima Lucije preleti kano neka slatka svjetlost i puna priznaűa; pa upadnuvši opet u običnu turobnost, tiho prošapta:

— Bog Vas blagoslovio!

Lucija se bijaše malo po malo primakla rešeci i naslonila bijele i tanahne ruke na gvožđe. Vojnik podiže po malo svoje . . . i prsti dvoje nesrećnika tek što se dodirnuše.

*

Bojevi, u kojijem učestvova Lucijin ljubavnik, zlo ispadoše po Križare. Tegoba puta, bolesti a katkad i glad bijahu već prorijedili űihove čete, te ih neprijatelji lako razbiše.

Davni biografi, koji pokupiše legendu, kao Gašpar Bombaci, Melloni, Razzi, Ambrozij Kamaldolac i drugi, govore samo, da je naš junak bio zarobljen od Turaka i da je bio držan u kuli okovanih noga i ruka.

Patio je već nekoliko mjeseca u okovima, kad jedne noći, u kojoj ga je najviše morila ognica od umora i od ljubavne pečali, u nekoj vrsti mučnoga sna, koji mu je ipak ostavljao svijest o životu, osjeti kao da se podiže polako u vazduh, izvan mračne kule. Cijeli nebeski svod sjaše se posve velikijem zvjezdama, i već na zemlji neka svijetla zrna odavahu gradove i zamke. Bijase nošen od tanka oblaka, koji izgledaše kao jedro od broda te luta morem. I čudo raste! Oblak, pokrenut vjetrom, poprimi oblik anđela. Duskoro oćutje dodir dviju ruka, gdje mu podupiru glavu u vatri; podiže oči i pogleda. Lucija je ono te se smješka u svojoj božanskoj bjelini; Lucija već ovjenčana aureolom svetaca, jer je odoljela ljubavnoj mucij, Lucija blažena i sveta u žrtvi svoga mladoga prijatela! I ona mu govori: „Ne odoljeh boli s tvoga odlaska. Grižnja, da bi ti mogao s mene poginuti, istroši me. Ništa mi više ne pribavi počinka, te umriješ. S visine svog nebeskoga sjedišta vidjeh tvoju muku, zamolih da te oslobodim, i Bog mi dopusti. Sutra se vrše dvije godine dana, otkad si me prvi put vidio, i sutra ćeš se probuditi u šumi sa sedam izvora. Ponesi na moj grob bilege svoga ropstva. Ja sam te ljubila... ja te ljubim!“

I let se nastavi. Zora se već ertala puna pare i prozirna nad morem, kad počne silaženje. Vazdušno i čudesno putovanje dokončavaše, a mladić radi toga oćajavaše.

Najjednom osjeti da mu noge dodiruju tle. Sukob ga probudi, ili, bolje, ote ga priviđenju, i on se nađe pred klancem, kad je već srebrnasto zvono manastirsko zvonilo na jutrenju. Prijede preko opasnijeh klisura, ude u crkvu, kleče pred mrtvaćki sanduk blažene, položi okove svoga tamnovaña, i izide. Niko ne ću više ništa o ñemu.

*

Ovo prićaju seļaci u onom kraju i biografi u životu svete. Ime onoga klanca drži živu uspomenu o tome.

Grgur XIII. — od boloñske Dobre Braće — dade prenijeti tijelo blažene u crkvu sv. Andrije Ozanskoga, dne 7. novembra 1573. Okovi zarobljenikovi vise i danas o ćtaru.

Od sedam izvora, koji dadoše ime mjestu, neki su pre-sahli ili zatrpani. Najobilniji i najbistriji ima krepost kod vjer-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

nikâ da liječi oči, te hoće, da je to onaj izvor, na kome je Lucija kvasila zjenice išušene od plača.

Zamka, koji je po Ghirardacciju „nad vratolomnim ponorom imao samo jedna vrata“ nestalo je od vijekova, kako i stare crkve i staroga manastira. Čvrste zidine sasvijem su se dakle porušile, ali ljubavna legenda leprša uvijek nad fantastičnijem gorskim klancem.

*Preveo s italijanskoga
A. Z.*

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— X. —

1. Љубав је предузетник свију ствари.

Платон.

2. Одгој је душевни хљеб.

Маџини.

3. Ко штеди шибу, мрзи сина свога; а ко га љуби, непрестано га подучава.

Саламун.

4. Одгој треба да се наслања на два стуба: на морал и на мудрину; морал да подупире крепост, а мудрина да нас брани од туђе покварености.

Шанфор.

5. Само знање не подиже човјека до тога, да жртвује свој живот идеји, држанству, части и домовини: то може да постигне једино потпун одгој.

Молшке.

6. Човјек, тако рекућ, вас је у платну своје колијевке.

Токвил.

7. Удар језика, који дирне срце, има више успјеха него много бијење.

Талмуд.

8. Одгој, кад не би имао друге користи, имао би ту, да је он вазда с нама обдан и обноћ: одакле долази, да се многи чувају порока и да се сраме од себе самијех исто као и од другијех.

Платон.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

AH, PROSTITUTE VI PJESNIKU ...

— Thomas Moore. —

Ah prostitute vi pjesniku,
Što se pred ñim pjenu kupa,
Što u slasti i u slavi
Ojadelo srce kupa.

On za više bješe rođen! —
I da j' sudba boļa bila,
Na svetijem plamenu bi
Duša ñeg'va sad gorila.

Žica, što sad n'jema rđa,
A slatki joj zvuk zagiñe,
Lúk je str'jeli mogla biti
Da je junak odapiñe.

Usta, što sad poju pjesmu
Samo boli i čeznuća,
Izlivom su mogla biti
Rodolubna srea vruća.

Al' — vaj domu ñegovomu,
Što je slavan nekad bio, —
Slomljen duh je, što se prignut,
Savit nikad nije htio!

Tajno treba uzdisati,
U dno srca žalbe shranit,
Jer j' izdajstvo ljubiti ga,
A razbojstvo pravo branit.

Neštovani sinovi mu,
Dok izdavat ne nauče;
Nepoznati, dokle prede
Slavne svoje neobruče.

Zubļa, što im sv'jetli putem
Slave, časti do visina,
Dignuta je sa lomače
Na kôj gori domovina.

Pak ne kriv'te s tog pjesnika,
Ako u snu od naslade
Zaboravit on bi htio
Izl'ječiti što s' ne daje. —

Ah, tek samo tračak nade
Da rasv'jetli mračje ovo,
Pak da vidiš kako ćuti
Žarko srce pjesnikovo.

Taj čas pjesnik srce svoje
Na žrtvenik metnuo bi,
Svaku svoju strast, nasladu,
Dragovoljno žrtvovô bi.

Dok bi mrčea, što sad l'jeno
Krunu neg'vu obavila,
Poput v'jenca Harmodija
Oštricu mu sablu krila.

I prem slava iščeznula,
I prem nade nema više,
Svaki poj mu, o Erine,
Sa imenom tvojim diše!

Ni u časim od vesela,
Nit ikoje zemske sreće,
On te nikad, ni krivice
Zaboravit tvoje ne će.

Stranac čuće pjesmu tvoju,
Poľem neg'vim gdje se krili,
Uzdah tužni gusli tvojih,
Sićnim morem gdjeno cvili.

I okrutni tvoj gospodar
Dok ti lance stiska jače,
Popostaće na glas pjesme
Sužña svoga, da proplaće.

Korčula.

Preveo s engleskoga

I. F. Lupis.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

O „BOŽANSTVENOJ KOMEDIJI“ DANTA ALIGHIERI-JA.

— Walter baron Ľubibratić. —

II.

(2).

Poznato je svakome, kako je postala *Divina Commedia*. U prvoj kanconi Dantove *Vita Nuova*, u kojoj pjesnik slavi milenicu svoju, anđeli mole žarko Boga, da pozove Beatriću u nebo, ali im Bog odgovara:

Diletti miei, or sofferite in pace,
Che vostra speme sia quanto mi piace
Là, ov' è alcun che perder lei s' attende,
E che dirà nell' Inferno a' malnati:
Io vidi la speranza de' beati. ¹⁾

Ovo je prvo mjesto, gdje pjesnik govori o svojem djelu, što imaše biti najlepší spomenik Beatriči. Nego ovo mjesto nije jedino. Malo vremena poslije Beatričine smrti imaše Dante neku čudnovatu viziju „nella quale vidi cose, che mi fecero proporre di non dir più di questa Benedetta, infino a tanto che io non potessi più degnamente trattare di lei. E di venire a ciò io studio quanto posso, sì com' ella sa veracemente. Sicchè, se piacere sarà di colui per cui tutte le cose vivono, che la vita mia per alquanti anni perseveri, spero di dire di lei quello che mai non fu detto d' alcuna“²⁾). Pri svrsi dakle onoga djela, u kojem bješe opjevao žarkim izrazima svoju ljubav, obeća pjesnik nebeskoj Beatriči, da će nezinu uspomenu ovjekovječiti. Još ne bi čovjeka na svijetu, koji bi bole ispunio svoje obećanje, nego što to učini Dante. Ono što u snu vidje, htjede živom

¹⁾ Mili moji, sad podnosite mirno, da se vaša nada, dok je mene voļa, nalazi ondje, gdje se kogod boji da je ne izgubi, koji će u paklu kazati nesretnicima: Ja vidjeh nadu sretnikâ.

²⁾ . . . u kojoj vidjeh takovih stvari, da odlučih više ne govoriti o ovoj Blaženoj, dok se ne uzmognem baviti nom na dostojniji način. A da do toga dodem, nastojim koliko mogu, kako ona zbiļa zna. S toga, ako bude voļa Onoga, po komu sve na svijetu živi, da proživim još nekoliko godina, nadam se, da ću o njoj kazati, što niko nije ni o jednoj kazao.

riječi da izrazi i tako započne za néga onaj dugi perijod razmatraña i učeña, truda i bdijeña, što ga učini

per più anni macro¹⁾. (III. 25. 3.)

Nije se više o tome radilo, da u tijesnoj formi soneta ili kancone izrazi svoju bol, opiše svoju ljubav, prikaže kako na ņ djeluje Beatričin pogled. Ne! On htjede podići svojoj miljenici spomenik, kakvog još svijet ne vidje. Négova *Commedia* imaše biti

poema sacro,
Al qual ha posto mano e cielo e terra.²⁾ (III. 25. 1-2).

Da se postigne ovaj cilj, doprinese svoj dio fizika, filosofija i teologija; povjest, politika i vjera; lirika, epika i dramatika; himna i satira. Nego sve to ne bijaše dosta. Arhitektura služi pjesniku, da svojim mističnim krajevima podade potrebiti red; skulptura, da slike budu žive; slikarstvo, da harmonijom boja postigne još bolji uspjeh; pjesništvo, da milozvučnošću stihova ugodnim učini i najteže strane ovoga velikoga epa. I kad Dante, poslije duge i duboke priprave, pošto bješe sakupio sve potrebito gradivo za svoje djelo, koje moraše

descriver fondo a tutto l' universo,³⁾ (I. 32. 8)

stade razmišljati, u kakovu će ga formu zaodjeti, odluči se za viziju, koju bijaše već u *Vita Nuova* tako uspješno upotrijebio. Dante je dobro znao, kakovu je korist mogao imati od vizije, jer to bijaše forma svima poznata, ali je također dobro znao, kako su néгови prešasnici počinili dosta pogrešaka, i zato ne htjede da sastavi prosto simboličan ep, kako Brunetto Latini u svojem *Tesoretto*, a s druge strane ne htjede da u svojem djelu suhoparno sakupi i prikaže pojedine znanosti, kako je to slučaj u „*Acerba*“ Cecca d' Ascoli. U Dantovu epu nalazi mjesta toliko politika koliko povjest, toliko filosofija koliko religija, sudbina pojedinoga čovjeka i cijeloga ljudskoga roda. Dante razmatra i proučava suvremene političke događaje, sudi

¹⁾ Za više godina mlednim.

²⁾ Sveta pjesma, na kojoj je radilo i nebo i zemlja.

³⁾ Da dno slika svietu vasionu. (*Buzolić*).

živim i mrtvim, a za sebe ne traži ništa drugo, nego da njegov
poema sacro

Vinca la crudeltà, che fuor mi serra
Del bello ovile, ov' io dormii agnello
Nimico ai lupi, che gli danno guerra.) (III. 25. 4-7).

Za sebe dakle ne želi drugo, nego da mu bude dopušteno da se povrati u svoj rodni grad,¹⁾ ali ne kao pomilovan zločinac, nego kao okružen pjesnik :

Con'altra voce omai, con altro vello
Ritornerò poeta, ed in sul fonte
Del mio battesimo prenderò il cappello.) (III. 25. 7-10).

Odjelivši se od svih drugih stranaka, živeći i radeći za svoje deale, Dante je žudio da se obnovi sveopći mir, da zavlada red društvom. Dok su kaluđeri i prvi sastavljači vizija smatrali zlo samo ono što bijaše protivno vjerskim nazorima i dogmama, proširuje Dante pojam o zlu, žigošući svaki čin, koji škodi blagostanju i sreći društva i čovječanstva. Bocca degli Abati nalazi se u dnu pakla, jer prouzroči svojim izdajstvom u bici kod Montaperti (1260) poraz Gvelfa, isto kao što Lucifer muči Bruta i Kasija, što izdadoše Ćesara, a Judu, jer prodade Isusa, dobročinitela i učitelja svoga. S druge strane proširuje Dante i pojam o dobru. Za nega zaslužuje jednaku nagradu požrtvovni rad na političkom polju za korist društva i omovine, kao i savršenstvo postignuto kontemplacijom i samoprijegom. — I o raju imao je Dante drugi pojam nego li pobožni kaluđeri i sastavljači spomenutih vizija, jer su oni u svojim opisima raja nastojali da djeluju na čutila slušalaca ili čitatelja, dok je za Danta rajsko blaženstvo :

Luce intellettual piena d'amore,
Amor di vero ben pien di letizia,
Letizia che trascende ogni dolzore.³⁾ (III. 30. 40-43).

¹⁾ ... ovlada okrutnost, koja mi ne da u lijepi tor, gdje sam spavao ka jagne, neprijatel vukovima, koji na n navajaju.

²⁾ Sad ću se već povratiti kao pjesnik s drugim glasom i u drugom raju, a na svome ću krštenju primiti vijenac.

³⁾ Umno svijetlo puno ljubavi, ljubav pravoga dobra puna radosti, radost te nadilazi svaku slast

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Rajsko dakle blaženstvo po Dantovim nazorima nadmašuje granice prirodnoga, leži izvan ćutilâ, ima svoje sjedište u duši.

Ovako je Dante, čuvajući se mahna svojih prešasnika, stvorio ono remek-djelo, kakovo je *Divina Commedia*. Dante nije iznosio sasvim nov predmet, ali to nije njegova krivna, jer kako kliče mudrac, pod suncem nema ništa novo. U proizvodima ljudskog uma originalnost ne stoji toliko u sadržaju koliko u formi, a forma je kod Danta sasvim nova. Prije Homera bijahu rapsodi; Boccaccio, Ariosto imadoše svoje preteče; Shakespeare je crpao gradivo za svoje tragedije pretežno iz novela, Dante iz vizija, a Goethe je sastavio svoga *Fausta* prama narodnoj legendi.

* * *

Kako je Dante kanio nazvati svoje djelo, nije poznato. Na nekim ga mjestima zove *commedia* (I. 16. 127-130. i I. 21. 1-3), na drugim pak *poema sacro* (III. 23. 61-64. i III. 25. 1-3). Šesnaestoga vijeka dobi djelo atribut *divino* i od tada se obično zove *Divina Commedia*.

Dante je opjevao boravišta umrlih u tri *kantike*, od kojih svaka ima po 33 pjevaña, osim prve, koja ima jedno pjevañe više kao uvod cijelomu djelu, tako da *Divina Commedia* ima skupa 100 pjevaña. Svaka *kantika* ima i svoje ime; prva se zove *Pakao* (Inferno), druga *Čistilište* (Purgatorio) a treća *Raj* (Paradiso). Sudeći po stihovima iz „Očistilišta“:

Ma perchè piene son tutte le carte
Ordite a questa cantica seconda,
Non mi lascia più ir lo fren dell' arte⁴⁾ (II. 33. 139-142)

regbi da je pjesnik već unaprijed približno odredio broj stihova svake kantike. *Božanstvena Komediya* ima skupa 14.233 stiha, i to *Pakao* 4720, *Čistilište* 4755, a *Raj* 4758. Svako pjevañe ima približno isti broj stihova; najmañe ih ima VI. i XI. pjevañe *Pakla*, naime po 115, a najviše XXXII. *Čistilišta*, to jest 160. U *Paklu* broj stihova pojedinih pjevaña stoji među 115 i 157, poprijечно dolazi 139 stihova na svako pjevañe; u *Čisti-*

⁴⁾ Nego jer su ispuñene sve stranice određene za ovu drugu kantiku pravila umjetnosti ne dopuštaju mi da idem dalje.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

lištu među 133 i 160, popriječno 144, a u *Raju* među 130 i 154, popriječno 144. Ako se pak uzme popriječni broj stihova za svako pjevanje cijeloga epa, dolazi na svako pojedino pjevanje 142 stiha. Riječi ima u cijeloj *Božanstvenoj Komediji* 99.542, i to u *Paklu* 33.444, u *Čistilištu* 33.379, a u *Raju* 32.719, po tom ima sva *kantika* približno isti broj riječi.

Svaka *kantika* dovršuje s riječi „stelle“. Zaključujući svaki pojedini dio svojeg epa ovom riječi, pjesnik htjede pokazati, da glavna svrha njegova djela jest uzdići naša srca k nebu. Ko pozna podlost grijeha, te se želi osloboditi toga nesretnoga staña, taj

esce a riveder le stelle.

Ko se grijeha oslobodio, taj se ćuti

puro e disposto a salir alle stelle.

Ko se s Bogom izmirio i združio, taj je prožet onom ljubavi

che muove il sole e l' altre stelle.*)

Koje je godine Dante počeo da radi oko svojega epa, kada ga je dovršio, o tome ne možemo reći ništa stalno. Toliko samo možemo da priličnom pouzdanošću ustvrdimo, da *Božanstvena Komedija* obuhvata poslednje godine Dantova života, i to doba od smrti Henrika VII. do pjesnikove smrti. *Inferno* i *Purgatorio* bili su poznati još za Dantova života, oko *Raja* je radio u Raveni, gdje je našao poslednje utočište i gdje je za uvijek zaklopio umorne svoje oči.

* * *

Dantov *Pakao* ima oblik izvrnuta čuña, što svojim vrhom dopire do središta zemlje. Zatvara ga rijeka Aheronat, a presijeca močvara Stiks i rijeke Flegetonat i Kocit. Osim predvorja, gdje se nalaze duše onih koji se ogriješiše s lenosti, ima pakao devet glavnih krugova. Sedmi krug sastoji od tri okoliša, osmi se rastavlja u deset koncentričnih jama, nazvanih torbe, a deveti je krug razdijelen u četiri omanja koncentrična okruga. Duše su porazmještene prama vrsti i težini grijeha i kazne;

*) ... izlazi da opet vidi zvijezde. — ... čist i raspoložen da uzade na zvijezde. — ... koja kreće sunce i druge zvijezde.

što se dublje silazi, to su grijesi veći i kazna teža. Iz središta zemlje strši polovinom tijela Lucifer, koji kao

verme reo il mondo fora¹⁾

(I. XXXIV. 108.)

Praćen od učitelja i vođe Vergila obilazi Dante deveti dio svakoga kruga, krećući se redovito od lijeve na desnu, razgovarajući se s dušama. Silazeći sve dublje dolaze pjesnici do središta zemlje, te držeći se guste i oštre dlake Luciferovih bokova prevaľuju s velikom mukom središte zemaljsko. Slijedeći zatim žubor jedne rijeke uspiću se do površine druge hemisfere.

Crkva postavlja kao vjersko načelo postojanje pakla, gdje osuđeni trpe vječne muke prama veličini i težini svojih grijeha, ali ne kaže kakve su te kazne, nego prepušta vjernicima da ih po volji sebi predočuju. Da omjeri kazne razmjerno grijesima i opačinama, stade Dante učiti ľude, njihove strasti i opačine, te zle posljedice, koje od toga podnosi cijelo društvo. Polazeći sa stanovišta tih zlih posljedica, ustanovi Dante svoj sistem kazana, držeći se pri tome načela crkvenih otaca, da svaki grijeh nosi u sebi i kaznu. Tražeći u naravi grijeha i vrst kazne, podao je Dante svojemu djelu osobit karakter, jer i ako nije izumio veći dio kazana, već ih uzeo iz prvašnih vizija, ipak nam se prikazuju sasvim originalne, jer ih je znao drukčije upotrijebiti, nego što učiniše sastavlači spomenutih vizija.

Dante je pisao svoju *Božanstvenu Komediju* s namjerom da poboljša društvo, a da lakše postigne ovu svrhu, doveo nam je pred oči, toliko u paklu koliko u čistilištu i raju, ličnosti, koje uživahu svjetski glas, ličnosti, koje su svojim dobrim ili zlim primjerom djelovale korisno ili štetno na društvo. Pjesnik nije slijedio kakav svoj hir, niti je mislio na osvetu, kada je birao i tražio ličnosti za svoj pakao. On je išao za javnim mišljenjem, koje mu ih je pružalo i jasno označivalo, koje mu ih je na neki način nametalo. Nego ovim ne poričemo, da Dante nije u nekim osobitim slučajevima na svoju ruku i po svojoj volji bacio u pakao ľude, koji — budimo iskreni — toga nijesu zaslužili, ali su to samo izuzetni slučajevi. Nije dakle gibelinac Dante, niti je njegova strančarska mržnja, što osuđuje ovoga ili

¹⁾ Crv... Te os vrta zemnoj okruglini. (*Buzolić*).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

onoga na muke paklene, nego je to javno mnijeње, sud koje društvo izreče o svakom čovjeku poslije његоve smrti, uspomena koju ostavlja svaki čovjek iza sebe. Ovo nam najbolje pokazuje prizor s Brunetom Latini, kojega Dante postavi u pakao, jer ga je javno mnijeње krivilo sa sodomizma. Da se Dante začudio, kad je među osuđenicima s putenosti proti naravi našao i Bruneta Latini, pokazuju najbolje riječi :

Vi tu . . . . gosparu Bruneto ? (I. 15. 30.)

što ne bi inače imale nikakva smisla. Da je Dante išao za javnim mnijeњem, kada je naznačio pojedinim grešnicima mjesta u svojem paklu; dokazuje i okolnost, da mudraci i velikani staroga vijeka, koji su svojim dobrim djelima stekli svačije priznaње te iza sebe ostavili na svijetu dobru uspomenu, a ne mogoše da uđu u raj, jer ne bijahu kršteni, stoje na po se, na odličnu mjestu u limbu, pošto

Časno ime,
Što im gore tvom u svietu cvati,
Skloni nebo, tu im čast namieni. (I. 4. 76-79).

Dante je poduzeo svoje tegotno putovanje kroz boravišta preminulih po svevišnoj naredbi, uz svevišnu pomoć, morao se dakle držati nekoga osobitoga načela u određivaњу kazana i nagrada, a to načelo nije smjelo biti ni politička strast, ni strančarska mržња, nego javno mnijeње. Jedino na taj način mogaše pjesnik da pribavi svojem djelu onu vjerodostojnost, potrebitu da postigne svoj cilj, naime poboljšaње cjelokupnoga društva, a to je moglo da slijedi onda, ako je pjesnik prost od svake partajičnosti. Zato se Dante poveo za javnim mnijeњem u određivaњу kazana i nagrada za svoje suvremenike, a na osnovu povjesti sudio ljudima prošlih vremena.

Sveti oci i erkveni pisci spominu često Očistilište kao mjesto vremenitih kazana, gdje se duše čiste od grijeha, da tako postanu dostojne vječne nebeske radosti. Nego u њihovim djelima ne nalazimo ni riječi o položaju čistilišta. Dante je našao za to boravište preminulih zgodno mjesto, odvojeno od pakla na drugoj hemisferi. Kako se to dogodilo, pripovijeda nam pjesnik u posljedњem pjevaњу Pakla. Kad je Bog srušio Lucifera s nebeskih visina u bezdan pakla, zemlja se ne dotače nesret-

nika, već se povuče natrag i prekri lice svoje morem, a na drugoj polovini oskoči brdo, i tu postane čistilište. (I. 34. 121-126).

Ovo brdo ima oblik kusasta čuňa, razdijeljena na sedam kružnih tavana, koji se sve više sužuju prama vrhu. Na vrhu je zemałski raj, a na podnožju tako zvani antipurgatorio (predočistilište). Na kružnim se tavanima čiste duše od sedam smrtnih grijeha, ali u obrnutom redu nego li u paklu, a u antipurgatoriju stoje duše onih, koji su umrli u crkvenom prokletstvu. Oni moraju da se tu zadrže trideset puta toliko godina, koliko su na svijetu živjeli u prokletstvu. (II. 3. 136-142). U antipurgatoriju se nalaze i duše onih, koji s mlitavosti i nehajstva zanemariše sve do smrti da učine pokoru, te duše onih, koji umriješe na priječac, te ne imadoše vremena da se pokaju za svoje grijehе. Oni ne mogu da uđu u očistilište prije nego li ne mine isti broj godina, koliko su otezali da se pokaju, ako im molitve pobožnih i kreposnih duša ne prekrate toliku kaznu. (II. 4. 127-136).

U očistilištu duše trpe, da se poprave i dostojne postanu nebeske slave i radosti. U tu je svrhu potrebno ponizno priznaće grijehâ i skrušeno pokajaće, jer inače pokora ne bi imala nikakve vrijednosti. Zato priznaju grešnici u Dantovu čistilištu svoje grijehе. Osuđeni trpe još i fizične boli, šte s punim pravom zahtijeva vječna pravda božija. Čutila navode dušu na zlo, čutila pospješuju izvršenje zamišlenoga djela, čutila uživaju pri tome nasladu; pravедno je dakle da i čutila trpe kaznu, a pošto kazna mora da odgovara nihovoj naravi, kazna je fizična. Da kazne u čistilištu nijesu baš lake, pokazuju nam one suze, ono neprestano jadikovaće pokajnikâ, premda im boli donekle ublažuje priznaće da su kazne zaslužene i nada da će jednom prestati muke i da će se onda združiti s Bogom u rajskom blaženstvu. (II. 19. 76-78). Ali posljedice i učinci grijeha djeluju na čutila i poslije pokore, za to u grešnikâ ono nagnuće, ona sklonost na grijeh. Da se tomu predusretne, potrebna su osobita djela, i to baš takova, koja će na čutila djelovati protivno nego li zamame na grijeh. Takova su djela molitve i razmatraňa. Za to duše u svim kružnim tavanima očistilišta mole i razmatraju. Predmetom su razmatraňa s jedne strane zle posljedice grijeha, s druge strane uzvišenost i lepota

kreposti. Na ulazu u svaki pojedini kružni tavan očistilišta imamo primjere nagrađene kreposti, a na izlazu primjere kažnenoga grijeha. Dante uzimlje sve primjere dijelom iz svetoga pisma, dijelom iz mitologije, a neke i iz povijesti. Prvi je uzor svake kreposti uvijek Djevica Marija; inače pjesnik izabire sa svim slobodno. Uslijed ovih razmatraña obuzimlje dušu osobita ljubav i čeznuće za Bogom, koji sam i jedini može da je usreći i blaženom učini. S ovog uzroka čuti duša osobitu potrebu, da očituje onu ljubav, koja je osvaja, te se s molitvom obraća Bogu, Djevici Mariji i Svecima, proseći oprošteñe svojih grijeha. Ovako se duša čisti od grijeha te postaje dostojna rajskoga blaženstva i slave.

U prikazivañu pakla i čistilišta imao je Dante slobodnije ruke, pošto se nije morao držati nikakvih auktoriteta, te je mogao da sveopće raširena načela o tim prebivalištima umrlih po svojoj volji promijeni, nadopuni, čuvajući se samo da ne dođe u sukob s nazorima crkve. Za raj se morao čvrsto držati onoga, što su o tome pisali teolozi i crkveni oci, tako da se u prikazivañu raja nije odalečio ni malo od sveopćih načela i nazora. Ako pak upotrijebi koju novu sliku, to učini samo onda, kad mu nedostane auktoriteta teologâ, ili kad ga na to prisili nužda, ali uvijek na takav način, da mu niko ne mogaše prebaciti, da je što krivo shvatio ili prikazao.

Po Ptolomejevu nazoru devet je nebesa, koja se okreću oko zemlje, nepomične usred njih, i to ovim redom: nebo Mjeseca, Merkura, Venere, Sunca, Marta, Jupitra i Saturna. Zatim dolazi osmo nebo zvijezda stajačica, pa deveto, koje Dante nazivlje il primo mobile (prvo pokretno). Crkva je kasnije nadodala i deseto nebo, koje se ne kreće, ali obuhvata i ograničuje ostala nebesa. Ovo je deseto nebo Empirej. Spomenuta su nebesa pozorište trećega dijela Božanstvene Komedije. Motreći Beatriču u oči uzdiže se Dante postepeno od jednoga neba do drugoga sve do Empireja. U svakom se nebu zaustavlja nekoliko vremena, da vidi i čuje ono, što mu je od potrebe za usavršenje i za preporod cijeloga društva, što je — kako ćemo vidjeti na drugom mjestu — prva i glavna svrha Dantova putovaña.

U Empireju, desetom nebu, nalaze se svi blaženi i sveci, te su prama svojoj zasluži bliže ili dalje od vječne nebeske svjetlosti, od vječne ljubavi, od Boga. Da taj raspored shvatljivo pokažu, silaze blaženi s Empireja u ono dotično nebo, čiji je utjecaj na njih za života osobito djelovao. Za Dantovih je vremena bilo svakomu gotovo poznato mnijeće o utjecaju nebeskih tjelesa na čovjeka. Toga se mišleća držahu ne samo astronomi, nego i teolozi. Dapače sve do 17. vijeka imalo je ovo mišleće jakih i uvjerenih pristaša. Ali, kako su također učili teolozi, taj utjecaj nebeskih tjelesa nije ni po što stezao slobodnu volju, jer se čovjek mogao ograditi protiv toga utjecaja. — Gledajući svojoj Beatriči u oči uzdiže se pjesnik s nom sve do Empireja. Beatričino lice, nezine oči, nezim posmijeh postaju sve lepši, što se više uzdižu, što dolaze bliže Empireju.

Radost blaženih duša u raju sastoji u motreću Boga, u ljubavi prama Nemu. Čim se Bog nama više otkriva u tom motreću, tim više ga oni lube, tim veće je njihovo blaženstvo, tako da u raju uživaju više oni, koji su Bogu bliži. Premda se Bog, izvor svake nebeske radosti, nalazi u Empireju, sveci i blaženici uživaju istaknuto rajsko blaženstvo i kada silaze u pojedina nebesa, jer čute, i ako izvan Empireja, svu silu one žarke ljubavi prama Bogu, što je izvor njihove radosti. Svoju ljubav i radost očituju onim ugodnim pjevanjem, onim slavopjevima na čast Bogu i Djevici, koja je posredovala za njih pred Bogom, te onom žarkom želom da Danta pouče, a s nime i cijelo čovječanstvo, za čije se spaseće pjesnik uzdigao do neba.

Djelovanje blaženih u raju sastoji u slavleću Boga, jer u Nemu nalaze svoje blaženstvo. Osim toga oni mole za spas ljudi, jer su posrednici između Boga i njih, jer je sam Bog odredio, da primjerima svojih kreposti spasonosno djeluju na čovječanstvo. S ovoga su uzroka sveci i blaženici u raju osobito veseli, radosni, kad mogu da zadovolje kojoj želi Dantovoj, da ga oslobode koje dvojbe i sumne, što mu uznemiruje sree, jer im se tako pruža najljepša prigoda da pokažu svu svoju ljubav prama nemu. Ova ljubav ima svoj izvor u ljubavi božjoj, jer se ove dvije ljubavi uzajamno popuńuju, usavršuju. I kako su se za života brinuli za spas bližnega, utječući na nega svojim sve-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

tim životom, svojim primjerom, svojim opomenama i poukama, isto tako su i u nebu zaštitnici ljudi i njihovi zagovaratelji pred Bogom. Ali u nebu imaju ljudi i drugu moćnu zaštitnicu, kraljicu neba, Mariju. Neizmjerena je njezina moć; njezina je ljubav tako velika, da

non pur soccorre
A chi domanda, ma molte fiata
Liberamente al domandar precorre. ¹⁾ (III. 33. 16-19).

Zato uzdiže sveti Bernardo nebeskoj kraljici onu žarku molitvu, da postigne od Nje za svoga šticećenika potrebitu izvanrednu milost, da uzmogne svojim smrtnim očima motriti najdublje tajne naše vjere.

I tako u svakom nebu poučavaju pjesnika ili sveci i blaženici, ili ista Beatriča. Oni mu otkrivaju sve nevođe ljudskoga društva i uzroke tih nevođa; kore osobito pokvareni život crkvenih i svjetovnih dostojanstvenika, koji bi inače morali da svojim dobrim primjerom spasonosno djeluju na ljude; navješćuju kazne onima, koji pod noge stavljaju ljudske i božje zakone, da zadovolje svojim strastima. Pjesnik mora da sve ovo otvoreno i jasno ispriповjedi, kad se na svijet povрати, jer će tako koristiti zalutalomu ljudskomu rodu, jer je njegova zadaća da kao glasnik i apostol pravice božje svrati na put kreposti cijelo čovječanstvo.

* * *

Dante kaže u svojoj *Božanstvenoj Komediji* osim godine i mjeseca, kada je nastupio svoje putovanje kroz prebivališta preminulih, i koliko je to putovanje trajalo. Da je pjesnik započeo svoje putovanje godine 1300., najbolje nam dokazuje prvi stih *Božanstvene Komedije*:

Ljudskoga nam vijeka na pò puta.

Govoreći u „Convito“ o trajañu našega života, pjesnik kaže, da je 35-ta godina za normalne ljude uprav sredina ljudskoga života. Dante se rodio godine 1265, te ako je imao 35 godina, kad je nastupio svoje imaginarno putovanje, to je dakle bilo godine

¹⁾ Ne samo pomaže onomu, koji je moli, nego često i udijeli slobodno milost prije nego je moljena.

1300. Da je trideset i pet godina kod normalnih ljudi sredina ljud-
 skoga vijeka, zaključujemo također i iz jednoga mjesta Herodotove
 povjesti (I. 32). Grčki mudrac Solon govori Kresu, da ga ne
 može nazvati sretnim, dok ne vidi, da li je sretno dovršio ži-
 vot, pošto se lako može dogoditi, da ga zadesi kakva nesreća,
 jer ljudski vijek, po njegovu mišljenju, traje obično sedamdeset
 godina. Da ljudski život toliko traje, nalazimo istaknuto i u
 svetom pismu. Kako smo već rekli, pjesnik je imao 35 godina,
 kad je krenuo na putovanje kroz boravišta premинуlih, to je

dakle bilo godine 1300.

U *antipurgatoriju* nade Dante muzičara Casellu, koji mu
 reče, da jubilej traje već od tri mjeseca. (II. 2. 98-100). — Već
 od Božića 1299. stadoše hrliti u Rim mnogobrojni strani i ho-
 dočasnici, ne samo iz Italije, nego i iz ostalih krajeva Evrope,
 jer se bješe prosuo glas, da će dobiti oproštenje od grijeha svi
 oni, koji bi posljedne godine stolca pohodili crkve i sveta mjesta
 u Rimu, izvršivši prije svoje vjerske dužnosti. Bonifacije VIII.,
 koji je dobro znao, da je to vjersko oduševljenje moglo biti od
 velike koristi za papinski ugled, izdade 22. februara 1300. bulu,
 u kojoj obećaje potpuno oprostjenje od grijeha svim onima, koji
 bi te godine, počevši od prošloga Božića, za trideset dana ako
 su Rimljani, a za petnaest ako su strani, pohodili crkve u Rimu,
 primivši prije sakramente pokore i pričesti. Ako Casella go-
 vori, da je jubilej počeo već od tri mjeseca, dolazimo opet do
 godine 1300. Ako još ne možemo da tačno označimo mjesec
 Lantova putovanja, možemo stalno reći, da to nije bilo posljedne

Marta 1300.

U petoj torbi osmoga kruga govori vrag Malakoda Ver-
 gilju, da mu treba krenuti drugim putem, ako hoće da side u
 šestu torbu, jer je most, koji spaja ove dvije torbe, sasvim po-
 rušen, pa nastavlja:

Tisuc dvjesto šeset i šest godina

dužer, ure poslie podne pete,

Minu otkad posta ta urvina. (I. 21. 112-113).

Kako se u srednjem vijeku mislilo, Spasitelj je umro 34.
 godine vulgare ere, 25. marta, oko tri sahatu poslie podne.
 Od onoga je dana prošlo, govori vrag Malakoda, 1266 godina
 i jedan dan mane pet sahatu. Na osnovu ovih riječi zaključ-

jemo, da se pjesnik u subotu, 26. marta 1300., oko 10 ura u jutro nalazio u petoj torbi osmoga kruga, po tom je nastupio svoje putovanje u petak, 25. marta 1300. — Dante je dakle krenuo u pakao u petak, 25. marta, kasno na večer, jer

Zalazaše danak, i zrak taman
Živa bića, zemljom razasuta,
Ninom truda uklanjaše, ... (I. 2. 1-3).

kad zametne onaj dugi razgovor s Vergilom, kojemu napokon i uspije da ga skloni na putovanje. Iza ponoći istoga dana nalazi se Dante u IV. krugu. (I. 7. 97-100). U subotu, 26. marta, oko 3 ure u jutro, side pjesnik u VI. krug (I. 11. 112-114). Pri ishodu je sunca pjesnik već u IV. torbi VIII. kruga (I. 20. 124-127). U petoj je torbi istoga dana oko 10 sati, kako to već rekosmo, a nešto poslije podneva nalazi se u devetoj torbi (I. 29. 10). Ondje Vergil potiče pjesnika da se žuri, jer

Rok izmiče i meni i tebi,
Što ne vidje, jošte vidjet ti je. (I. 29. 11-12).

Dante ga poslušao, te prevaľuje središte zemaljsko oko 7 i 30 u večer, u subotu 26. marta 1300. (I. 34. 94-97).

Iz ovoga dokazivanja treba da zakľučimo, da je Dante prevalio sav put kroz pakao u jedan dan. Stvar nam se čini zaista nemoguća, daje se jedino tako tumačiti, da u nekim vizijama, kao u legendi o bunaru svetoga Patricija, pak kod Vergila, putovanje ne traje nego jedan dan. Ipak nalazimo neku razliku između Danta i njegovih prešasnika, naime Dante naznačuje na mnogim mjestima uru i dobu dana, i tako podaje svojemu djelu neki karakter vjerodostojnosti, čega nema u spomenutim vizijama, gdje čitatelj na jednom doznaje, da je taj dugi put trajao samo 24 sata.

U oćistilištu boravi pjesnik nešto duće, naime četiri dana, a to s toga, jer je u oćistilištu zabrańeno putovati obnoć (II. 7. 43-58). Prvi dan, nedjelju, upotrebljava pjesnik da obiđe jedan dio ravnice, što se proteće uz podnoćje brda, da pohodi predoćistilište, te se oko devete ure na večer zaustavlja u dolini, gdje borave knezovi, da tu provede noć. (II. 9. 7-13). Drugoga dana obiđe Dante prva četiri krućna tavana, te se zaustavi na izlasku četvrtoga, gdje zaspi. (II. 18. 76-145). Trećega dana,

utorak, obide ostala tri kružna tavana i zaspri malo iza zahoda sunčeva. (II. 27. 70-76). Zadnji dan, srijedu, provede pjesnik u raju zemaljskom.

Kako iz ovoga pregleda razabiremo, Dante je razdijelio svoje putovanje prama glavnim dijelovima čistilišta. Samo jedan put je odstupio od postavljenoga zakona, da se u noći ne može putovati kroz čistilište, i to u kružnom tavanu bezbrižnih i mlitavaca. Tuda putovaše sve do ponoći, dok se na izlasku ne zaustavi da dočeka novu zoru.

Iz raja se zemaljskoga uzdiže pjesnik s Beatričom u nebo slijedećega dana, u četvrtak, malo poslije ishoda sunca. (III. 1. 43-49). Koliko traješe putovanje kroz nebesa, ne možemo kazati, jer nam za to fale svi potrebiti podaci. S istoga je uzroka teško odrediti i trajanje cijeloga putovanja; ali ne ćemo premašiti, ako ustvrdimo, da je putovanje kroz boravišta preminulih trajalo sedam dana, i to od petka, 25 marta, do četvrtka, 31 istoga mjeseca.

Lako je razumjeti, zašto je Dante izabrao veliku sedmicu za svoje putovanje, ako se ima pred očima cilj *Božanstvene Komedije*. Kako ćemo na drugom mjestu dokazati, cilj je ovoga epa restauracija carske vlasti i reformacija društva. Uskrsnuće, da tako rečemo, ljudskoga roda od mrtvila grijeha imalo je slijediti istih dana muke i uskrsnuća Spasiteleva. — Bez uzroka Dante ne izabra godinu 1300., kao godinu svojega umišljenoga putovanja. Te godine proglasi Bonifacije VIII. jubilej i svečano udijeli oprost od grijehâ svim, koji se skrušeno pokaju. Ova okolnost zgodno prisprije pjesniku, koji bješe nastupio svoje putovanje, da se moralno popravi. Osim toga ova je godina usko spojena sa svim potoćim događajima u Dantovu životu. Kako je on isti pisao iz progonstva, uzrok svih njegovih nevolja bijaše njegov izbor za prijora Florentskoga, godine 1300. Te godine počinje ono nesretno šarovanje Florence s papom i Filipom ot Valois, bratom kralja francuskoga, što bijaše povodom svim potoćim nevoljama Italije, što osujeti sve osnove Henrika VII., što uništi sve pjesnikove nade. Sve što se kasnije zbilo, to je bila kazna božja za ponašanje Florence. To htjede pjesnik da istakne u svojem djelu, i za to izabra za svoje umišljeno putovanje godinu 1300.

Dante ima tri pratioca na svojem putovańu kroz krajeve preminulih. Kroz pakao i čistilište do raja zemałskoga prati ga Vergil, simbol carske vlasti, čija je zadaća da dovede čovječanstvo do vremenite sreće. S raznih uzroka Dante izabra Vergila za vođu. Vergil, ideal pjesnika i mudraca, koji je opjevao u svojem djelu utemeleńe rimske monarhije, prikazao boravišta preminulih, bilo je dosljedno da vodi pjesnika kroz mjesta, koja bijahu ņemu dobro poznata. U sredńem vijeku uživaše Vergil i glas proroka kršćanstva. Stacij reče, da ga je Vergil učinio i pjesnikom i kršćaninom. (II. 22. 64-73). — Od zemałskoga raja — simbol vremenite sreće — do Empireja — slika vječnoga blaženstva — Beatriča, alegorična osoba, vodi Danta. Beatriča je simbol crkvene auktoritati, slika idealnoga pape. Nego, pošto se crkva mora držati objavljenih istina, da dovede ljudski rod do vječnoga blaženstva, to je Beatriča predstavnica teologije, te kao simbol papinske vlasti takoder i slika objavljene vjere.

Lako je naći uzrok, zašto je Dante izabrao svetoga Bernarda za svoga trećega pratioca. Dante imaše da promotri najveće tajne naše vjere, tajne upućenja Hristova i svetoga Trojstva. Kroz cijelo putovańe stajaše Dante pod okriłem Djevice Marije, koja mu nikada ne uskrati svoje milosti. Da postigne ovu najveću milost, izabra Dante posrednikom onoga sveca, o kojem je znao, da bijaše za života najveći štovatelj Djevice Marije, koji mogaše o sebi reći:

E la Regina del cielo, ond' i' ardo
Tutto d' amor, ne farà ogni grazia,
Però ch'io sono il suo fedel Bernardo.) (III. 21. 100-103).

Osim spomenutih pratilaca, tri se žene na nebu zauzimu za Dantov spas: Djevica Marija, Beatriča i sveta Lucija. O prvim smo dvjema već govorili, preostaje samo da nadodademo nekoliko riječi o Luciji. Sveta je sirakuška mučenica u *Božanstvenoj Komediji* simbol milosti božje, koja svojom luči rasvjetljuje um. Lucija stoji izvan predmeta ovoga epa, ona se pjesniku pokazuje jedino u Empireju, gdje sjedi blizu Ivana Krstitelja.

¹⁾ I nebeska će nam Kraljica, koju ja žarko ljubim, udijeliti svaku milost, jer sam ja ņezin vjerni Bernardo.

Ove su tri nebeske žene opreka onim trima zvijerima, koje Dantu priječe izlaz iz šume. Te su tri zvijeri: ris, lav i vučica. Moderni tumači Danta, koji u *Božanstvenoj Komediji* traže samo politički smisao, vide u risu sliku Florence, jer kako je pjegasta risova dlaka, tako bijaše šarovito i političko postupaње Florence, gdje se *Guelfi* dijelahu na *Bijele* i *Crne*. Lav je za moderne tumače francuski kralj, a vučica papinski dvor, jer — kako oni tvrde — Dante nazivlje na nekim mjestima svojega epa pape vukovima. (III. 9. 127-133. i III. 27. 55-58).

Nego, polazeći sa stanovišta, da *Božanstvena Komedija* nema samo politički nego i moralni smisao, stari tumači nazrijevahu u ovim zvijerima personifikacije trijuh glavnih grijeha, i to u risu nenavidnost, u lavu oholost, u vučici lakomost. No lakomost ima ovdje širi smisao. Nije samo pohlepa za novcem, nego nezasitnost u opće, koja čovjeku ne da mira, te ga potiče na svaki zločin, samo da zadovolji svojoj opakoj strasti, koju ništa ne može da obuzda, u čemu je i uzrok i izvor svih nevođa na svijetu. (I. 1. 50-102). Gladnoj vučici, nezasitnoj pohlepi, opire se hrt, koji se ne će brinuti za zemaljska dobra, nego nastojati da u sebi sakupi i združi mudrost, ljubav i krepost, vrline — po Dantovim nazorima — i osobita svojina vladara. Drugim riječima možemo reći da, kad se uspostavi sveopća monarhija, te monarh bude voditi s mudročeu i ljubavi ljudski rod, tada će i nestati zlih posljedica nezasitnosti, tada će čovječanstvo postići svoju svrhu na zemlji, vremenitu sreću.

Da alegorija prvih dvaju pjevaņa bude što jasnija, nadodaćemo, da je šuma, u koju Dante ne zna ni kako ni kada je zabludio, u moralnome smislu slika duše, koju su strasti svladale i dovele do propasti, a u političkom smislu slika onoga meteža i nereda, što vladaše u Evropi, a osobito u Italiji, radi stranačkih boraba između *Guelfa* i *Gibelinaca*. Brdo, kojemu je vrhunac obasjan sunčanim zrakama, u moralnom je smislu simbol onoga mira i zadovoljstva, što duša uživa u milosti božjoj, a u političkom smislu slika sreće i mira, što imaše da zavlada cijelim svijetom uspostavljenem universalne monarhije.

Divina Commedia ima dvojaki smisao, literalni i alegorični. Predmetom je ovoga epa pjesnikovo putovanje kroz pakao, čistilište i raj, tri mjesta, gdje osobito izbija pravednost Svevišnjega Suda, toliko u kaznama koliko u nagradama. Sve što je pjesnik tijekom svoga putovanja čuo i vidio, sačinava literalni smisao *Božanstvene Komedije*. Promatrajući različito stanje ljudi poslije smrti, Dante, protagonista svog epa, dolazi postepeno do svoga moralnoga i intelektualnoga savršenstva. Ona pak sredstva, koja potiču pojedinoga čovjeka na savršenstvo, mogu da do savršenstva dovedu i cijeli ljudski rod, jer je čovječanstvo u bitnosti skup pojedinih ljudi. Tako nam pokazuje pjesnik put, kojim treba da stupamo, da postignemo svrhu, za koju smo stvoreni. U ljubavi znanja nalazi pjesnik ustuk i lijek proti svim nevoljama ovoga svijeta. Dantov nam dakle ep prikazuje postepeno koracaње prema istini. Jedna je istina dovoljna za naš svijet, jedno znanje, koje nas čini sretnim; i jedno znanje, koje nas uzdiže nad ovim svijetom, te nas vodi do spoznaња prvih i vječnih uzroka svih stvari na svijetu. Do spoznaња prve istine vodi nas Vergil, k drugoj Beatriča. Vergil je slika našega vremenitoga svjetovnoga znanja, te u tom pogledu ima istu zadaću kao i monarh, da nas usređi na ovom svijetu; Beatriča, simbol vječnoga znanja, otkriva nam pojam Providnosti, te je nezina zadaća ista kao i vrhovnoga glavara crkve, da nas vodi k vječnomu blaženstvu. Nauka, koju nam Dante pruža, dvojake je naravi, negativna i pozitivna. Negativna je prikazana u paklu, gdje vidimo ono, što čovjek ne smije da čini; pozitivnu naprotiv nam predočuje čistilište i raj.

Kakvo bijaše duševno stanje pjesnika, prije nego li je krenuo na putovanje, najbolje nam pokazuje njegovo lutanje po mračnoj šumi. Ondje ne nade pjesnik svoju propast, jer mu se milost božja smilova, te upozna pogibao koja mu prijetijaše. Strah, koji obuze pjesnika, pobudi u njemu kajaње i podade mu nadu, da će mu Bog sve oprostiti, ako skrušenom pokorom zadovolji pravdi božjoj. Poteškoće, koje je pjesnik morao da savlada, jamačno bi ga bile zaustavile na pô puta, da mu ne pritekoše u pomoć Beatriča, Lucija i Djeвица Marija.

Uzrok svih nevolja na ovome svijetu je neznanje i razuzdanost. Da se čovjek popravi i poboljša, treba da rasvijetli svoj

um, da obuzda svoje strasti. Pri tome nailazi na ogromne poteškoće, iz kojih može da ga oslobodi samo direktno posredovanje božje, i zato mora da ima sved pred očima, da mu dobro i korisno dolazi samo s neba. Nego, da se čovjek dovine do ovoga savršenstva dobrote i mudrosti, potrebita mu je moralna sloboda, izvor svih drugih vrlina, i tek onda moći će da dode do savršenstva aktivnoga i kontemplativnoga života.

(Nastaviće se).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

DUBROVAČKE ZMIJE.

— Baldo Kosić. —

Rod *Zamenis*.

(Kraj).

Zamenis viridiflavus. Laćep. (*Coluber viridiflavus*, Bp.; *C. atrovirens*, Shaw.)? ¹⁾

Koliko kod Dubrovnika toliko kod dubrovačke okolice ova je zmijska vrsta vrlo obična, a takode, po nazad spomenutim dalmatinskim prirodnaćima, nije rijetka, dapače gotovo obiluje, i u gornjoj Dalmaciji. Ovdje, koliko mi biva na znaću, cijenim da je u Lapadu češća neg drugovdje, premda se nade i na drugim mjestima, ako i ne svake godine u relativno jednakoj množini. Ima li je na našim otocima, uprav nije mi poznato, ali svakako cijenim, da barem na većim ne bi imala faliti, budući da ne fali ni na nekim drugim dalmatinskim ostrvima. Prirodnać Erber paka kaže, da je najobičnija zmiija Dalmacije (Brehm).

Izvan Dalmacije vrsta se širi po svim južnim krajevima Evrope; u Italiji je obilna, pa mañe više obiluje i u Francuskoj, Špañolskoj, Grčkoj, po balkanskome jugu itd.; po čemu je suditi da je ovaj plazavac rasprostrañen barem koliko najobičnije zmiije evropejske.

Glava je u ove zmiije gotovo pakrugastoga oblika, sprijeda tupasta i gore s običnim velikim štitovima; ne ističe se mnogo nad tijelom, koje je, suproć cjelokupnoj dužini životinje, prilično kratko, pošto dugački rep u ovoj vrsti zauzime više od jedne četvrtine²⁾. Tijelo je lijepo oblo, a luske glatke. Osnovna je šara na našim primjercima smeđasto-zelenkasta; po gornjoj strani gotovo svaka druga luska ima dvije mrke produgaste pjege i dvije mañe bjelkasto-žute, tako da hrbatna strana zmijina izgleda kao da je poštrapana mrkastim i bijelo-žučkastim crticama. Ali ovaj oblik šare ne teče nego samo za jedno dvije tre-

¹⁾ Ne pode mi za rukom dobiti pravoga imena ove zmiije u Dubrovniku. Po prof. Kolombatoviću kod Spljeta zovu ovu vrstu *Šaruša*, a prof. Katurić je zove *Mravak*.

²⁾ U našim primjercima rep stoji u čitavoj dužini 3/6 puta.

čine tijela, jer približujući se k usadu repa rečene pjege postepeno iščezavaju, tako da, napokon, na zadnoj strani hrbata i na repu, ostaje sama osnovna boja. Trbušna i podrepla je paka strana jednoliko bijelo-žućkasta. Ovaj, recimo, sustav šare naše zmije prilično se odalječuje od tipičkoga, kako što se ova naša zmija razlikuje od tipa i u kome drugome karakteru, radi čega neki čine sada novu vrstu ili odliku.¹⁾

U opće kažu, da je ova zmija vrlo vatrena i zločesne čudi, da ujeda i šiba dugim repom kao bičem itd.²⁾ Da šiba repom nijesam vidio, ali da se peri i ujeda na sve strane pokazujući svoju opaku čud, to sam opazio u svim primjercima što mi stigoše živi, ali koji, pošto malo doba ostaše na životu, ne pružiše mi prilike da mogu reći išta dalje po svom iskustvu o običajima ove zmije u sužauštvu. Neki ofiolozi govore, da se malo po malo nešto pripitomi, ali da ne živi dugo.

Odavna su poznate neke odlike ove vrste, naime: *Var. carbonaria*, koja je ozgor, kako joj samo ime kaže, duboko crna i koja obično nadmašuje u veličini tipičku formu. Pa *Var. occellata*, kojoj je hrbatna strana sa dva reda velikih smedastih pjega, obrubljenih crnim rubom. Ove dvije odlike po De Betta nalaze se u kome mjestu Italije i južne Evrope, a regbi da je odlika *occellata* mnogo rjeđa od srodne joj odlike *carbonaria*.

Je li se koja od rečenih odlika javila katkad u Dalmaciji, nije mi poznato.

Treća odlika, ili, kao neki hoće, vrsta bila bi *Zamenis trabalis*, koja, po prof. Hireu, u nekim krajevima Hrvatske i Slavonije, stiže osobit razvitak, te ņezina dužina dopire katkad do 7 stopa (2·105 m.); a, kako smo otrag rekli, u pomenutim mjestima zovu je *kravosac*, pripisujući joj gotovo sve one bajke, što se u nas čuju pričati o našem kravoseu, t. j. o *E. quatuorlineatus*.³⁾

¹⁾ De Betta navodi za ovu vrstu (*Z. viridiflavus*): po trbušnoj strani ploča (štitova) od 198 do 225. — Podreple sa 98 takâ pločica do 115. — U našim je egzemplarima trbušna strana sa 170 štitova, a podrepla sa 105 takâ pločica (malenih štitova).

²⁾ De Betta. Zato je u Italiji zovu *serpe frustacchione* (zmija šibavica).

³⁾ De Betta govori, da može doprijeti do 1·50 m. dužine; Pallas: 1·60 m i više; Brehm: preko 2 m. itd.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Zmijina šara nije uvijek jednaka, nu obično joj teku hrbatnom stranom 18 pruga, smedastih i žutih, koji se broj pruga smanjuje približujući se repnome dijelu, budući da se postepeno spajaju dvije po dvije. Erber kaže, da ova zmija živi po grčkim otocima, a Pallas je bileži kao ne rijetku u Tartariji (Brehm). U Dalmaciji, koliko ja znam, nije se vidjela, dajbudi u južnim mjestima.

Zamenis Aesculapii, Fitz. (*Coluber Aesculapii*, *Elaphis Aesculapii*). Premda vrsta živi u Dalmaciji, ja je u nas u Dubrovniku nijesam jošte vidio; možda će se nalaziti gdjegod u okolici, ali pošto do mene još nije došao nikakav egzemplar niti joj čuh opisa, cijenim da, ako se gdjegdje i pokazala, to mora biti bilo u rijetku. U našoj pokrajini pak, u opće, mislim da nije nikad česta.¹⁾

Ova zmija u nekim krajevima južne Evrope dostiže znamenitu dužinu, tako da neki stručnaci drže ovu vrstu, skupa s predašnom, za najveće evropejske zmije, dok drugi (većina) tvrde, da ta osebina pripada otrag spomenutu kravoseu (*E. quatuorlineatus*). Regbi paka, da i u Hrvatskoj i Slavoniji dopire do znatne veličine, jer onamo i onu vrstu zovu kravosac, pa, dakako, sa svim prerasudama što se vezuju s ovim imenom²⁾. U Dalmaciji razvitak ove zmije relativno je malen.

Zmijina je šara prosta; obično smedasto-maslinkasta po hrbatu, a žutkasta po trbuhu. Gdjekad je gore posuta mrkim sitnim tačkama, dok je dole sumporno-žuta (De Betta). Neki prirodñaci govore, da je *Z. Aesculapii* veoma blage ćudi i da se lako pripitomi, a drugi kažu gotovo protivno, kako se često događa.

Po prof. Kolombatoviću ovu vrst zovu kod Spljeta „Smričalka“, dok je prof. Katuriće zove „Žuna“ biležeći je kao zmiju zadarske okoline³⁾.

¹⁾ Prof. Kolombatović kaže, da je ova vrsta običnija na otocima nego li na kopnu. (Programma dell' i. r. Scuola Reale sup. di Spalato — 1881.), premda je poslije (Glasnik kr. nar. dr. g. XV) nema među nekim zmijama dalmatinskih otoka, što ih rečeni profesor navodi.

²⁾ Hire, op. cit.

³⁾ Kolombatović, op. cit. — Katuriće, „Принесци itd.“ op. cit.

Zamenis Dahlii, Sav. (*Coluber Dahlii*).
Zmičalina.

Zamenis Dahlii je uprav zmija, koju u nas puk zove zmičalina, i u tome imenu slaže se gradanin i seljak, premda se, kako rekoh, čuje to ime i za koju drugu neotrovnu zmiju, kojoj se slučajno ne zna pravoga imena. Vrsta je prilično obična u Dubrovniku, ako i baš nije česta, kao neke vrsti o kojim smo već govorili. Takođe, po selima dubrovačke okolice nije rijetka.

U neposrednoj blizini našega grada svugdje se kad i kad može naći: u predgradima, u Gružu, u Lapadu i t. d. Izvan Dubrovačkoga ova zmija živi u cijeloj Dalmaeiji, ali nigdje ne obiluje. Nalazi se i u Grčkoj, u Maloj Aziji, u Egiptu i t. d. Po prof. Kolombatoviću, kod Spleta je zovu „smucalka“, a u zadarskoj okolici, po prof. Katuriću, „cigula“.

Vrsta je izvrsna peñačica i o toj nézinoj osobini svi su ofio-
lozi složni; i uprav mora da bude tako jer, premda se meni ne pruži zgoda da je vidim gdje se na stabla peña, ipak moram priznati, da oblik zmijina tijela to očito dokazuje.¹⁾ U-poređena s drugim zmijama znatno se nad svim ističe radi svoga vrlo vitka tijela, koje je odveć dugo prama debljini, oblo, glatko i duga repa, radi čega i néno gibañe, miļeñe između grmlja i kameña, posve je hitro, te treba imati osobitu okret-
nost kada se želi ulovit je, a nada sve uhvatit je živu, jer na-
de li ona rupu ili pukotinu u hridi, u trenutak iščezne, pa bio otvor pukotine ili rupe gotovo i nevidljiv.

Osim po obliku tijela raspoznava se lako ova vrsta i po šari, koja joj je na gorñoj strani jednoliko bistro-smedasto-
lešnikasta, dok je dõña bijelo-žuta. Osobito pak označuju vrstu crno-smedaste, oble pjege, obrublene bijelim rubom, koje slaze u nizu zmiji, recimo, niz vrat, počamši sa stražñih pobočaka glave. Te pjege, kojih je obično 6-8 u redu sa svake strane vrata, vrlo lijepo oskaču na hrbatnoj šari, te baš diraju dõñim rubom obodnice u prugu, koja dijeli hrbatnu od trbušne strane zmijine. Pjege nijesu jednake, pošto su gdjekad pakrugaste;

¹⁾ Njezin oblik spominje, glede dužine, *driofide* („Dryophes“) t. j. stable-
ne zmije (*colubri arborei*).

www.unilib.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИВЛИОТЕКА

prve su velike, dok su poslednje malene. Razmak je paka među njima nejednak, nu može se računati, da je za jedan promjer i pô velike pjege. Dužina je primjeraka naše zbirke oko 1·10 — 1·15 m, a ošešarina sredinom tijela 34-35 mm.

Pošto nijesam imao, ni za kratko vrijeme, živih primjeraka ove vrsti, ne znadem što reći o nezinoj údi i navadama; poznato mi je samo, da se žestoko brani i ujeta kada se uhvati.

* * *

Koncem ove radne spomenut mi je i podred „Peropoda“, pokle sam ga dotakao na početku ove radne*). Ovaj se podred označuje tim, što su zmijama zubi na čelustima čvrsti, jednaki i glatki, predvilične kosti (praemaxillaria) prilično velike i mogu gdjekad imati zuba. Uz to, na stražnoj strani tijela, vide se rudimentalni tragovi zadnjih uda. U ovaj podred spadaju zmijjski orijaši, biva Udavi (*Boidae*), koji žive u Americi, *Eryx* u Africi i Pitoni (Pyton), koji prebivaju u Aziji i Africi.

*

Zmije (Ophidia) su između plazavaca (Reptilia), po paleontološkim dokazima, živine potežne evolucije. Malo je poznato izumrlih vrsti, koje regbi da nijesu starije od *eocena*. Glede pak morfološkoga tipa, one su možda na najnižem stepenu rečenoga razreda, a ujedno pokazuju lijep primjer degeneracije jednog prastarog grupa, koji u doba *permijana* do *retačea* bijaše vrlo razvijen i raznovrstan (Giglioli).

*) Gdje je pogrešno rečeno „Pteropoda“, što treba ispraviti. Vidi „Srd.“, br. 16 i 17, str. 782.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БИЛЕШКЕ.

КЊИЖЕВНОСТ.

Srpska knjiga izvan domovine. — Ugledni češki časopis „Slovansky Prehled“ donio je u svoj oktobarskoj svesci članak g. Jovana Skerlića pod natpisom „Srbské literární pomery“, u kome se govori o prilikama u današnjoj srpskoj književnosti, njenim glavnim središtima i strujama koje se mogu opaziti.

Isti list donio je u 1. broju šest Zmajevih „Đulića uvelaka“ u češkom prijevodu Jana Hudeca, poznatog prevodioca „Gorskog Vijenca“.

U slovačkom časopisu „Slovensky Pohľady“ izlazi prijevod „Balkanske Carice“, drame kneza crnogorskoga Nikole I. Prevodilac je Dr. Ivan B. Zoch.

U Turčanskom Sv. Martinu izlazi kao dodatak „Narodnim Novinama“ „Romanova Biblioteka“, gdje pored originala na slovačkom jeziku izlaze u prijevodu lepše stvari iz drugih književnosti. Tako je ove godine u 5 sv. počela izlaziti u prijevodu pripovijetka M. G. Milićevića „Poturčenica Lejla“ i novela Mihajla Polita Desančića „Crnogorska ljuba“. Oboje prevodi sa srpskoga Vladimir Mičatek.

U božićnom prilogu slovačkih „Národních Novín“, koji je izišao kao posebna knjižica, prevedena je Matavuleva pripovijetka „Na badni dan“ od istoga prevodioca.

U 290. broju „Pésti Napló“ od 18 o. m. izišla je pripovijetka Borislava Stankovića „Stanoja“ u lijepu prijevodu Todora Škrbića.

„Славянскія Извѣстия“, u oktobarskoj svesci, u odjelku za bibliografiju donose spisak originalnih članaka i opazaka o Zmaju u ruskoj književnosti, a zatijem i spisak Zmajevijeh djela prevedenijeh na ruski. U istoj svesci izašle su u prijevodu Sergija Steina tri mañe Zmajeve pjesme i njegova „Vila“.

Isti list u novembarskoj svesci ima u prijevodu jednu pjesmu kneza Nikole, jednu Vojislava J. Ilijća i jednu Zmajovinu. Prevodilac je isti što i gore.

„Parlamentär“ u br. 16 o. g. ima u nemačkom prijevodu Zmajevu pjesmu „Pred Petefijevim spomenikom“.

Osječka „Die Drau“ donosi u 155 br. o. g. dosta dobar nemački prijevod Zmajevе pjesme „Giganin hvali svoga koña“. Prevodilac je Roda Roda.

* * *

Matica Srpska. — Književni odbor Matice Srpske imao je 15 o. m. svoju redovnu sjednicu pod predsjedništvom A. Hađića, predsjednika Matičinog. Na toj sjednici, pored drugih poslova, uzet je na znañe izvještaj o sastanku redakcionog odbora i njegove odluke o ñekim starijim rukopisima i knjigama za narod; izabrat je pododbor da izradi pravila o potpomagañu starijih i iznemoglijih književnika iz zadužbine Atanasije Gereskoga; primljen je rukopis, „Krašovani“ od Jovana Živajnovića, a odbijeni su

„Ilijaševi“, „O crkvenoj kletvi“, „Pjesme“ i „Pjesme“; izdan je na ocjenu rukopis „Junak naših dana“.

Na predidućoj sjednici istoga odbora dne 10 novembra riješeno je između ostaloga, da se dopušta piscu Ivu Čipiku, da svoj roman „Za kruhom“ može štampati latinicom. Za književna izdanja Matičina primljena su ova dva rukopisa: „Balkanski narodi i zapadna Evropa prema Turcima u prvoj polovini XIV. vijeka od d.ra Jovana Radonića i, uslovno, „Srpske narodne pripovijetke“ skupio Svet. M. Bajić. Ne primaju se: „O školskom odmoru“, „Harfistica“, „Tri pe me“, „Srpski narodni crkveni sabor 1874-75“, „Milovanke“, „Naše ekonomsko stanje“, „Pjesme i pripovijetke“, „Jugovići“, „Sa oblacima“, „Nova teorija o materiji“, „Povijest prirodnih nauka u XIX vijeku“. Izdaju se na ocjenu: „Nekoliko oblika u primjerima srp. nar. crkv. kletve“, „Prosta ljubav“ i „Ilijaševi“.

* * *

Riječ „Bôduo“. — Poznato je, da tim nadimkom zovu dalmatinske ostrvane, pa je toj riječi prof. Aranza („Vienac“ 1899, str. 650) našao i izvor u *bodoto* mletačkoga dijalekta (toskanski *botato*); samo se dojako mislilo, da se taj nadimak javlja tek u osamnaestom vijeku (v. akademijski rječnik), a riječ je „Bôduo“ (Bodul) mnogo starija. Ona se pojavljuje već u prvoj polovini šesnaestoga vijeka i spominje u Mavar Vetraniću. Istina, mogli bi obe knižice Vetranićevih pjesama u akademijском izdanju dugo listati, ne bi je uočili, ali ja je nadoh u jednome zborniku Čavčićevijeh pjesama iz šesnaestoga vijeka, što je bio svojina g. A. Vekarića, i u tome rukopisu, koji ću do malo objaviti, a u pjesmi „Orlača ridanka Perastu govori“ stihovi 67-70 glase ovako:

„A što se družite s *Boduli* brodeći
sami se ružite, mrk obraz noseći,
Boduli er takoj nada sve narode
tlapeći život svoj u lažah provode.“

Očito je, da je ovaka lekeija i razumljivija i tačnija, nego ona u akad. izdanju.

Petar M. Kolendić.

* * *

„*Gde domov muj*“. — Ovoj krasnoj himni češkoj navršice se 3 januara 70 godina, otkad je prvi put Česi otpjevaše. Tijekom vremena ona je postala isto toliko mila drugijem Slovenima koliko i Česima, i o njoj se slobodno može reći, da je opća slovenska narodna himna, koju svako pleme pretače u svoj jezik i prilagođuje svome zavičaju.

* * *

Ch. S. Beuve. — Na 23 o. m. navršuje se 100 godina, da se u Boulogne-sur-mer rodio jedan od najplodnijih i najuniversalnijih duhova, jedan od onih velikih kritičara, koji su začudili svijet pokazujući što može dobar ukus spojen sa bistrinom rasuđivanja: Charles Sainte Beuve ili ti, kako se kao pjesnik potpisivao, Josef Delorme.

U mladosti učio je medicinu, ali pjesnička narav njegova odvela ga je brzo u polje književnosti, i on, već prvim svojim djelom „Tableau de la

poésies française au XVI siècle“ slavan pisac, posta jedan od najrevnijih članova romantičkoga kola te se iskupljalo oko Viktora Huga. Pokuša zatim svoju sreću sveskom pjesama („Poésies“), iza kojih dodoše druge: „Consolations“, „Pensées d' août“ i roman „Volupté“, ali tek kad dođe na „Revue de deux Monde“, zaplovi Sainte Beuve pravom strujom.

Godine 1837. od jednom pretrgoše se njegove tijesne prijateljske veze s Viktorom Hugom, i on ode iz Pariza u Lozan (Lausanne), te iz predavaña, što ih je ondje držao, sastavi docnije svoje veliko djelo „Histoire de Port-Royal“. Tri godine iza toga posta čuvarem Mazarenove biblioteke u Parizu, a 1845. članom Akademije na mjesto Delavigne-a. God. 1848. ode u Briselj i tu držana predavaña sabere opet u dvije sveske pod natpison „Chateaubriand et son groupe“. Kad Napoleon III posta carem, dobi Sainte Beuve profesorsko mjesto u Collège de France, ali njegova predavaña izazvaše nezadovoljstvo republikanskih đaka, i on ostavi katedru. Malo godina posveti još u javnoj službi široj narodnoj prosvjeti, pa se tada povuče u privatn život, a car nagradi njegov rad imenovañem za senatora (1865). No ništa ne utvrdi i ne pronese njegovu slavu što „Causeries de lundi“, zbirka fejetona izašlih u raznijem listovima od 1857-61., u kojijem se najsajnije pokazala njegova vanredna vještina u ocjenjivañu i pronalaženju karakterističkoga, njegov fin osjećaj za savremeni duševni pravac i njegova neobična podobnost da se prenese u duh i karakter ličnosti; a sve to izraženo u briljantnom stilu i bogatom, neisprpnom pjesničkom jeziku.

Od drugih njegovijeh djela pomenućemo: „Poésies completes“, „Critiques et portraits littéraires“, „Portraits littéraires“ „Portraits contemporains“, „Nouveaux lundis“, „Proudhon“. Pa smrti pišćevoj (1869) izašla je njegova autobiografija pod imenom „Souvenirs et indiscretions“, pa „Lettres à la princesse“, „Correspondance de Ch. A. S.“ i „Nouvelle Correspondance“.

LICA.

— Dr. Aleksandar Belić, vanredni profesor Velike Škole u Biogradu, imenovan je u sjednici akademskoga savjeta od 17 o. m. redovnijem profesorom.

* * *

— Svršeni tehničar Milutin Milanković iz Daļa, promovan je 18 o. m. na bečkoj tehnici za doktora inženjera. Ovo je prvi Srbin iz Trojednice koji je promovan na čast doktora rerum technicarum.

UMJETNOST.

„Српски Књижевни Гласник“, ova odlično uređivana revue, koju no možemo nikad dovoljno preporučiti svojim čitaocima, donosi iz pera svoga urednika g.a Bogdana Popovića kao „Umjetnički Pregled“ niz preljepijih članaka, u kojim se ocjenjuju radovi izloženi na prvoj jugoslavenskoj umjetničkoj izložbi u Biogradu. Naše će čitaoce osobito zanimati sud pišćev o našijem sugradanima Bukoveu, Medoviću i Muratu; s toga ćemo za danas prenijeti njegovo mišljenje o radovima M. Murata.

„G. Marko Murat je inteligentan i nežan slikar. Ono što on radi uvek je pažljivo urađeno, odmereno, mirno, pitomo, i nežno. Njegovo slike pred-

stavljaju uvek kakav tih i usamljen pesnički predeo, — evećem pokrivenu morskou obalu, s mirnim morem u pozadini, po kome, kao u bajkama, plove usamljena ostrva, noseći na sebi, kao katarke, usamljene retke kiparise; — ili skrovitu dolinu zakloñenu bregom i sutonom od ljudskih oćiju, po kojoj se dvoje mladih obrñeni šetaju. U ñegovim slikama uvek se, sasvim s kraja slike, tiho kreću po jedna ili dve figure, kao da hoće još jaće da istaknu samoću i melanholićnu tišinu predela. Čak i onda kad predeo i vreme dana i lićnosti nemaju nićeg setnog ni naroćito neźnog u sebi, kad prolećie sunce sija u podne, i obasjava svojim zrakom mlade i srećne devojke koje veselo i živo koraćaju po eveću — kao u „Proleću“, — čak i onda je utisak koji nam slika daje miran i neźan, i bez malo setan u svojoj mirnoći i neźnosti. G. Murat izgleda da voli takve predmete; i od nas bi bez sumñe bilo neuputno traćiti od ñega da radi drugo nešto što ne bi voleo; ali nam je slobodno reći da mi ñegove slike s toga mañe volimo. Ja se bojim da ta većita i takva neźnost ñegovih slika ne pokazuje isto toliko oskudicu u temperamentu koliko neźan temperament. Ima neźnih slika koje su još neźnije od g. Muratovih, ali ne izgledaju tako neźne kao ñegove. Neźnost osećañia ne iskljućuje jaćinu osećañia; i, naroćito, ne iskljućuje krepko iskazivañie misli. Kod g. Murata je sve neźno i meko; i osnovna zamisao slike, i osećañie koje ga je krenulo da sliku radi, i izabrane pojedinosti koje sliku sa- stavljaju, i naćin na koji je sliku naslikao. G. Murat se u posledñie vreme privoleo divizionistićkoj tehnici. Da li je pravo imao što je tako uradio ili ne, to ostavljam na stranu; ali, ćovek bi skoro rekao da se i na naćinu kako se on slući tom tehnikom vidi pitomost ñegova temperamenta. Dok na „Rimljanci“ g. Medovića ertice krepko pokrivaju i modeliraju ćvrste mišice mlade djevojke; dok na g. Bukovćevom liku Dr. Ive Malina ertice izgledaju da su prskale pod kićicom, fortissimo i prestissimo, dotle izgleda da je kićica g. Muratova redala sitne ertice, mirno, polako, skoro ravnodušno, po aktovima pretankim i previtkim, na likovima zamišljenim i skoro setnim. Ja sam ovde na vrlo klizavom zemljištu pretpostavaka i nagadañia, ali mi se ćini da je g. Murat, i u birañiu motiva za svoje slike, i u svojoj tehnici, pretrpeo jak i još nesavladan, nepreraćen uticaj tuđega ukusa i tuđih navika. Našavši nešto što mu se dopalo, on je uzeo da po gotovom i tuđem idealu radi u istom pravcu *svoje* slike; i tako je donekle izgubio neposredan dodir s prirodom, i jedan deo samostalnosti i iskrenosti u iskazivañiu svojih misli. To bi bio nov uzrok koji bi, pored temperamenta, oduzimao jedan deo snage slikama g. Muratovim. Ako bi ovo posljednje što kaźem bilo istina, bila bi štetna kad g. Murat ne bi zagledao u sebe, i pokušao da ispod skorašćiih nanosa i slojeva izvuće svoje ćisto lićne, samonikle utiske i osjećaie, koji su i kod slabijih naravi uvek sveći, a koji bi kod ovako inteligentnog slikara kao što je g. Murat bili uvijek i zanimljivi. Iz ovih napomena bilo bi pogriješno zakljućiti da se meni slike g. Murata ne dopadaju; naprotiv, ja se na g. Muratu ovoliko zadržavam, i sve ovo govorim samo zato što ga inaće smatram kao darovitog slikara, i što bih želio da nam on da svoju punu meru. ñegove slike, i pored ovih mana, idu u boje stvari na ovoj Jugoslovenskoj Izloćbi, i spadaju meću najbolje u srpskom

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

odeleću. Od njegovih likova, šteta je, istina, što tri najbolja, koja smo videli na njegovoj zasebnoj izložbi, nisu ovoga puta bila izložena (likovi g.đice M. B. P., Dr. M. Vesnića, i Dr. L. A.); ali i oni koji su izloženi pokazuju g. Muratovu veštinu — svakim danom sve veću — da pogodi sličnost, — dobar, plastičan crtež, i prijatan, topal kolorit. Od ostalih slika, pomenuću još jednom „Proleće“, u kome treba istaći tačnost vazdušne perspektive i lep efekt od one duge pruge žute kapinike; i pomenuću naročito „Dafnisa i Hlou“, sliku vrlo prijatnu, i po dobro sklopljenom pjesničkom predelu, i po tačnosti i vrlo prijatnoj ujednačenosti tonova.“

NAUKA.

Polarno svijetlo. — E. C. C. Bally je tu skoro upoređivao spektar kriptonu sa spektrom sjevernoga svijetla, kako ga je opažao Sykora, i našao u prugama veliku sličnost između njih, po čemu bi se reklo, da je zagonetno polarno svijetlo električno osvijetljeni kripton koji se nalazi u atmosferi zemałskoj. U tome se on složio s Runge-om proti Paulsenu, koji spektar polarnoga svijetla dovodi u vezu sa spektrom negativnoga pola cijevi ispuńene kiseonikom, dušikom i ugljenom kiselinom t. j. glavnijem sastojcima vazduha.

* * *

Serum proti zmijinu otrovu. — Praktični opiti o imunitati proti zmijinu otrovu francuskih prirodniaka Phisalix-a i Bertrand-a doveli su do ovijeh rezultata: Krv zmijina i ježeva sadrži neku protuotrovnu substanciju, kojom se mogu i druge životinje imunizovati proti zmijskom otrovu. To se može postići uštrećavańem životinjama zmijina otrova u sve jačijem dozama; serum takovih životinja pouzdano je sredstvo proti ujedu zmijinu. Znamenito je, da takvo isto djeđstvo imaju i neke druge substancije n. p. holesterin i tirozin.

* * *

Etološko društvo. — U Londonu pod ovijem imenom osnovalo se društvo za proučavańe čovječje naravi na osnovu svih grana znanosti.

IZUMI I OTKRIĆA.

— Prof. Exner u Beču izumio je aparat za mjereńe akustičnosti, koja nalazi izraza u različitijem brojka. Taj aparat pokazuje snagu direktnoga zvuka i trajanje i snagu odjeka u raznu vremenu. Praktična bi mu vrijednost bila, što bi se mogla, na osnovu brojeva, ispoređivati akustičnost raznih materija i raznih površina i po tom popuńiati praktično iskustvo kako se imaju udešavati akustične dvorane.

* * *

— Tommasina je otkrio jednu novu osobinu Rentgenovih zraka t. j. da sva obasjana tjelesa puštaju za neko vrijeme zrake, te da bismo tako mogli hranu ili lijekove napraviti zrakovitim i tako utjecati na unutrašnje organe do kojih drukčije ne možemo doprijeti.

* * *

— Prof. Wolf, upravitelj opservatorija u Königstuhlu kraj Hajdelberga, otkrio je jedan novi malen planet 13-te veličine.

ČITUĀA.

Na 9 o. m. u Biogradu je naprasno preminuo u svojoj 55-oj godini Stevan J. Jevtić. Jevtić je mnogo pisao i osobito se isticao kao humorista. Svoje humoristične članke i pjesme izdao je u dvije knjige „Sito i rešet“ i „Album humorističkih slika“. Napisao je i dva romana, jednu dječiju glumu, jedan spjev iz srpske prošlosti itd. Rodom je bio iz Novog Sada, učio je medicinu u Beču, pa je bio profesorom u Novom Sadu, odakle je otišao u Biograd za učiteĀa nemačkog jezika na gimnaziju. Svršio je kao prevodilac u ministarstvu spolnih djela.

* * *

— U Beču je umro Dr. Emil Szanto, profesor klasične arheologije na bečkoj universitatu. Kao vanredan poznavalac grčkoga i rimskoga prava, arheolog i osobit epigrafičar, čija su naučna ispitivanja rasvijetlila mnoga tamna pitanja i prokrčila nove puteve, bio je na glasu i izvan svoje domovine. Umro je na priječac, još mlad, ostavivši samohranu majku. Od njegovih djela pominemo „Untersuchungen über das attische Bürgerrecht“, „Platāa und Athen“, „Anleihen griechischer Staaten“, „Hypothek und Scheinkauf im griechischen Recht“, „Das Griechische Bürgerrecht“.

IZ LISTOVA.

U *Westermanns Monatshefte* (sveska za novembar) dokazuje H. Stern u članku „Nietzsche und die Frauen (Niče i žene), da se ne može upoređivati Niče kao mrzioca žena sa Schopenhauerom, „realistom ljubavi“. „Mjesto prezrivo gledati žene s visoka i ponižavati ih, on im je u čovječanstvu odredio mjesto, koje ih iznosi visoko nad niveau, na koje ih obično postavljaju ljudi, koje on nije mañe od žena grdio“. Žena, kako je on vidio i sebi predstavĀao, nije nikad bila nišanom ñegove poruge.

* * *

U „Velhagen et Klasings Monatshefte“, sveska za novembar, govori Dr. M. Wilh. Meyer u članku „U svetištu astronomije“ o opažanjima Erosa, u kojijem sudjeluju opservatorija iz svih krajeva svijeta. Godina 1898. otkrio je fotografskijem putem Gustav Witte, mlad astronom na opservatoriju Uraniji u Berlinu, maleni planet Eros, znamenit osobito s toga što obilazi oko sunca između zemlje i Marta, te je dakle, izuzevši mjesec, nama najbliže trajno nebesko tijelo. Po tome je novi planet bio najzgodniji, da se dobije tačnija osnovna mjera za sva određivanja daljinā u svemirskom prostoru, t. z. sunčana paralelaksa. Sastavila se radi toga naročita komisija za opažanje Erosa sa glavnijem sjedištem u Parizu. Dvadesetak opservatorijā rasijanih po cijeloj zemlji stupiše u tijesnu organsku vezu, i sad će da se povuku rezultati iz tog opsežnog rada, koji je trajao čitavu godinu dana, da se, naime, za jednu do dvije stotinke od sekunda odredi tačnije malen kut od nekih 8·8 sekunada. Svā ta opsežna opažanja izazvalo je

otkrivac Wille-ovo na Uraniji u Berlinu, a vinovnik im, g. Wille, čije je ime obišlo cio svijet, morao je ostaviti svoje mjesto, od koga nije mogao živjeti, pa u čitavoj Nemačkoj se nije moglo naći drugo mjesto za nega. On je sada — stenograf u nemačkom parlamentu.

***
 U br. 6 „Die Zukunft“ pokazuje Th. Roosevelt („Ideal Amerikanca“) na pogrebi, koje po njegovu mišljenju prijete Americi. Oni koji povijedaju političku neharakternost pogubni su po državu isto kao i oni koji brane nemoral u trgovini. „Mnogi trgovac, koga kazneni zanonik ne može da dohvati, napravi više štete nego onaj koga zakon stigne“. „Ne može se dovoljno oštro osuditi bogataše, koji ne obzirajući se ni na kakve dužnosti samo misle kako će zgrtati novce, pa ti ljudi prave na svrhu najkukavniju upotrebu od svoga novca.“ „Takvi su ljudi tim opasniji što se ponajviše koče bljestećim djelima“. „Takva se vrsta ne brine za radnike koje tlačí, koliko ni za državu koju dovodi u opasnost.“ „Ljudi, koji se bane da imaju visok trgovački ideal, ne misle da na kraju krajeva takav ideal imao vrlo malenu vrijednost i da u nijednoj kukavnoj razbojničkoj državi srednjega vijeka nije življenje bilo jačnije od življenja ljudi, kojima je trgovina i obrt sve, a koji su izgubili svako razumijevanje za riječi kao što su narodni ponos, slava, srčanost, hrabrost, vjernost i neodvisnost.“

***
 U novemb. svesci „Deutsche Rundschau“ veli H. Oldenberg u jednome članku, da će opširnije proučavati budizma itd. biti od vrlo velike vrijednosti za uporednu historiju religija i onda, kada se odustane od nekih prebrzih i radikalnih izvoda, koja se možda ne će održati. Najpoznatije je između tih izvoda, da je hrišćanstvo poteklo od budizma. Otrag malo vremena jedan je poznati indolog rekao, da kao što sada Babilon žestoko lupa na vrata Staroga Zavjeta, da će tako, za sada još polako, Buda zakucati na vrata Novoga Zavjeta. No na kapiju hrišćanstva reghi da Buda ne će lupati. Neke pozajmice su nesumnjive, ali sve kad bi se dokazalo da idu mnogo dalje, silka hrišćanstva „ne bi se jamačno ni za dlaku promijenila“.

RAZNO.

Naprieta željeznica na svijetu. — U brdskoj argentinskoj pokrajini Rioji priznati su još od 1595. g. rudnici „La Mejicana“, no neprohodnost velikih Anda i visina na kojoj su rudokopi (4585 m nad morem) bili su gotovo nesavladiva smetla za prijenos rude. Odlučio se toga sagraditi užarnica (Drahtseilbahn) 35 klm u dužinu i spojiti rudnike sa željezničkom stanicom Chilecito, koja je 1094 m nad morem. Isprva mišljahu namijeniti taj vratomni vazdušni put, s padanjem od 3526 m, samo prijevozu rude, ali se kasnije odlučio i na prevoženje čeljadi. Nakon velike muke — cijelu gradnju od gotova 2 miliona kilograma težine trebalo je na mazgama prenositi — ta je željeznica sada dogradena, i ovo je dana predsjednik republike argentinske imao glavom predati saobraćajm. Podijeljena je posrednjem stanicama u osmero, svaki komad sa svojim užetom, i premošćuje doline do 300 m duboke. Rastojanje između oslonaca mijenja se od 320 pa čak do 800 m, a to

je gotovo dvostruko nego li je rastojañe između stubova najvećijih mostova. Železnica prenosi 40 tona rude na uru s brzinom od 25 m na sekund, te svako 45 sekunada izručuju se jedna kola sa 500 kg. rude u krajnu stanicu. Kola slijede jedno sa drugim u razmaku od 125 m.

* * *

Krematorija u Nemačkoj. — U Nemačkoj se sve to više širi sagorijevanje mrtvih tjelesa mješte pokopavanja. Prve polovino 1901. g. bilo je spaljeno u novijem nemačkim krematorijima 515 lješina a ove godine 663 ili ti 28.7% više. Do kraja Juna o. g. pretvoreno je u pepeo ukupno 7551 ljudskih tjelesa.

* * *

Prva ženska zubni lekar. — Prva ženska, koja je u Berlinu položila ispit iz zubnoga lekarstva, jest grofica Jelena Schweinitz. Ispit je položila s ocjenom „vrlo dobro.

NOVE KNJIGE.

Марко Цар, „Моје Симпатије“. Књижевне слике и студије. Коло III. Српска Дубровачка Библиотека бр. 7. Дубровник. Српска Дубровачка Штампарија А. Пасарића. 1904. 8.^о Стр. 192. Цијена 2 круне.

Никола Т. Јанковић, „Живи Мртваци“. Приповијетке. Штампарија Доситије Обрадовића. Издање Драг. С. Матковића. Биоград. 1904. 8.^о Стр. 85. Цијена 1 динар.

Srpska Lira. Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića. Dubrovnik. 1904. 16.^о Str. 178 — V. Cijena 50 para.

L. Z. „Stramputica'ma na put“. Igra u tri dijela za večernji posjed. Srpska Dubrovačka Biblioteka br. 8. Dubrovnik. Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića. 1904. 8.^о Str. 56. Cijena 70 para.

M. de Valois, „Osveta“. Novela iz dubrovačke prošlosti XVI v. Srpska Dubrovačka Biblioteka br. 9. Dubrovnik Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića. 1904. 8.^о Str. 120. Cijena 1 krunu.

Lodovico Vuličević, „Leggendo l' Ecclesiaste“. Roma-Torino. Casa editrice nazionale Roux e Viarengo 1904. 8.^о Str. 160.

Маринко, „Меки Звуци“. Пјесме. Издање књижаре Браће Рајковића. Штампарија Ристе Ј. Савића. Сарајево 1904. 8.^о Стр. 142. Цијена 1 круна.

Јаков Шантић, Пјесме. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. Мостар 1904. 8.^о Стр. 62.

Др. Миленко Матерни, „Мајка и одојче“. За младе матере, са 17 слика. Биоград 1904. 16.^о Стр. 184. Цијена 1 динар.

Јован Р. Бугумовић, „Али-паша Ризванбеговић“, као народни вођ и државник. С особитим обзиром на данашње прилике и положај српског народа. Парна Штампарија Ђорђа Ивковића. Нови Сад. 1904. 8.^о Стр. 46. Цијена 50 пара.